

FÁBIÁN MÁRIA

Napló nagybátyámnak
20 év múltán

FÁBIÁN MÁRIA

**Napló nagybátyámnak
20 év múltán**

FÁBIÁN MÁRIA
Napló nagybátyámnak
20 év múltán

SZERKESZTETTE:
Fetykó Judit

KORREKTÚRA:
Darvas Lívია

Budapest, 2012

1953-ban születtem Budapesten.

Mint, minden kamasz, írtam néhány szösszenetet, rajzoltam is, de az élet más irányba vitt.

1981-től dolgoztam zenei területen, és úgy gondolom ez a közeg is hozzásegített ahhoz, hogy a bennem szunnyadó kreativitás, utat tört.

Hitem

*Hiszek a felettünk lévő teremtő erőben,
Hiszek a szépségben, a jószágban, mely legyőz mindent,
Hiszek egyszülött fiamban,
Hiszek az örök szerelemben,
S végre hiszek önmagamban.*

Fábián Mária 1997

Napló nagybátyámnak 20 év múltán

Popper Mária, született 1953. március 14-én.
Anyja neve: Kass Mária, foglalkozása: textiltervező,
apja neve: Popper Ferenc, foglalkozása: építészmérnök?
Születési anyakönyvi kivonat:
Bp.VII. kerületi Anyakönyvi kerület 1369/1955.

Fábián Mária, Budapest 1953. március 14.
Anyja neve: Virágh Mária,
apja neve: Fábián István szobafestő.
Születési anyakönyv dátuma: 1955. V. 18.

Első emlékeim

1956 nyara, a Dagály strandon vagyunk anyu, apu és én. Ugrálok a vízbe a kőperemről, anyám lök, apám elkap. Egyszerre csak elsüllyedek a vízbe, és nem teszek semmit ellene, hogy feljöjjek. Apám kikap, rémületében kiabál anyámmal, „nem tudsz vigyázni, mi van, ha megfullad”, csúnya veszekedés tör ki.

1956 nyara. Egy szép tágas pesti lakásbelső, régimódi bútorokkal, hatalmas duplaajtóval, melynek a kilincsét nem érem fel. Az emberek arca elmosódott.

1956 ősze. Szoba-konyhás lakásokból álló földszintes bérház. A boltosok reszketve menekülnek be a kapualjba. Tankok dübörögnek végig az országúton. Utánuk benzines palackot dobáló fiúk rohannak. Pánik a tankok dübörgésétől, napokig nem merek egyedül maradni. Később sétálok a szüleimmel, én a ledöntött szovjet emlékműhöz rohanva kiabálok, fúj rohadtt ruszki. Apám disszidálni akar, anyám köti magát, hogy nem hagyja itt a szülei sírját. Egy ismerős nő elvisz sétálni, majd ölbe vesz, és azt mondja „Elmegyünk Amerikába”, utána hazavisz, egyfolytában hisztizek „Amerikába akarok menni”. A szomszédnak mennie kellett, benne volt a szovjet emlékmű ledöntésében. Maradunk, hallgatjuk, mit mond London, München.

1957 tavaszán mi gyerekek, vidáman játszunk a szemben lévő árokba bedőlt kilótt tankon.

Később

Sokat fájt a mandulám, fülem, gyakran voltam beteg, lázas, hányós, emiatt nagyon rosszul ettem, szinte csak a pépeset. Ennek ellenére a fényképek tanúsága szerint nem voltam vékony gyerek. Végül az Árpád kórházban kivették a mandulámat, attól kezdve nagyon lassan elkezdtem enni, bár anyám sokszor erőltette az ételt, és bizony előfordult, hogy amint belém erőltette, úgy jött vissza az orromon az egész. Képes volt egész nagy gyerekként kanállal etetni, holott tudtam magamtól is enni. Az evés bizony központi probléma volt. Emiatt mindent kipróbáltak, még vörösbort, meg unikumot is kellett innom, holott gyűlöltem még a szagukat is. Azt mondták, ez vért csinál, majd ettől étvágyad lesz. Sokszor előfordult, hogy a szomszédban, ahol egy jó ismerős család élt, ha megkínáltak főzelékkel, szívesen megettem, mert olyan más volt, mint otthon.

1959 nyara, szép tágas családi házba költöztünk, az egyik szobában még lakók laktak. Ők szerencsére csak rövid ideig zavartak bennünket, sikerült lakást szerezniük. A kert nagyon elhanyagolt volt, szüleimnek sok fáradsággal sikerült nagyon szép rendezett kertet varázsolni a méteres gaz helyére.

Augusztus vége: felkelek, fáradt vagyok, újból lefekszem. Ébredek, körülöttem síró apám, anyám, Pataki néni és a mentősök. Ébredj! Mozog kezed, lábad? Viszünk kivizsgálásra kórházba! Apámék úgy mondták, hogy kolbászmérgezésem volt.

Néhány nappal később az óvó néni könnyes szemmel jelenti be a búcsúzó ünnepségen: nagyon féltettük Marikát, féltünk, hogy gyermekbénulása volt. Hála Istennek nem az volt a baja, fogadjátok szeretettel, és a verset, amit nektek mond.

Pataki néni a szomszédasszonyunk –, aki a háznak amiben éltünk résztulajdonosa volt, tőle vettük –, egy alkalommal a felgyógyulásom után mondta tanácsként anyámnak, „hagyja békén a gyereket az evéssel, hiszen a kórházba nem a gyermekbénulás miatt került, hanem azért, mert az alkohol mérgezést okozott neki, még jó, hogy nem volt súlyosabb károsodása ettől. Szerencsére a mentősök nem vették észre, hogy a gyereknek alkohol szaga volt, akkor magukat megbüntették volna.”

Ha beteg voltam anyám lelkiismeretesen, szeretettel, bár nem túl szakszerűen ápolt, szeretett mindenféle kuruzsló gyógy módokat kitalálni, én ezt nagyon utáltam.

1959 szeptember, szorongattam anyám kezét. Nehéz lesz az első osztály? Ő azt mondta, nem lesz neked nehéz az iskola, okos kislány vagy. Az általános iskola kisebb-nagyobb akadályoktól eltekintve könnyen ment, probléma a kézimunkázással (faragni viszont szerettem, de a cérnás dolgokat nem, mert a kézizzadáástól mindig összecsomósodott.), testneveléssel volt. (Gyenge fizikum, gyenge idegrendszer, szívgyengeség? Egyszer a szememmel volt egy komolyabb baj. Privát orvoshoz vittek, aki azt mondta, hogyha nem jöttünk volna el, akkor akár meg is vakulok.) Általában sikeres voltam, főleg a humán tárgyakból, a bizonyítványom 4-es átlag körül mozgott, de nem különösebben voltam szorgalmas tanuló. Apám próbálkozott, hogy biciklizni tanítson, nem ment, mert nagyon féltém. A vízben féltém, nem mertem

csak úszógumival, vagy labdával lubickolni, bár nagyon szerettem a strandot, a finom meleg vizet, az ottani nyüzsgést, vidám zivajt. Anyámék nem állítottak elem magas mércét, azt mondták csak a négyesnél ne legyél rosszabb tanuló, akkor nem lesz baj. Azt tudtam, hogy a felső tagozatban már nem tudnak segíteni, mert apám mondta, hogy ő nem iskolázott ember, csak magamra számíthatok. Jó fejem van, csináljam úgy ahogy tudom. Külön német órákra jártam, a nyelvtanulás jól ment, leveleztem is az NDK-ba, de nem sok sikerrel, mert én színészképeket gyűjtöttem, kértem is a levelezőpartnertől, ő pedig matyó-babát kért tőlem. Az bizony akkoriban igen drága mulatságnak számított, ezt nem vállalhattam fel, és ő még csak egy képet sem küldött nekem. A német tanárnőmet nagyon kedveltem, igazi, öreg úri hölgy volt, eredetileg osztrák származású, törte a magyart, nagyon jól tanított, szerettem odajárni. Élt a környékünkön két idősebb hölgy, akik valaha apácatanítók voltak, sokat jártam át hozzájuk, szerettem ott lenni, nagyon szép régi hangulatú bútoruk és dísz tárgyuk volt. Sokat tanultam tőlük, elsősorban a vallásról. Kaptam tőlük a háború előtt megjelent katolikus újságokat, Jézus gyermekkoráról szóló legendákat.

Barátnőim, barátaim a környékről való gyerekek voltak, sokat lógtunk együtt, futottunk, ugráltunk. Az egyik fiúval Ferkóval homokvárat építettünk, melyről megfogadtuk sose romboljuk szét. Másnap első dolgunk volt, hogy összedöntöttük és újraépítettük más formában. Ferkó édesanyja disszidált Angliába, a nagymamája és a nagynénje nevelték. Náluk láttam először csodajátékokat: legót, különböző márkás autókat, indián és cowboy-

jelmez. Ferkóék lakókként éltek a szemben levő kúriában, melyhez gyönyörű őspark is tartozott. Nagymamája, nagynénje féltőn, óvón nevelték, beteges, gyenge fizikumú gyerek volt. A kúria első osztályos tanító nénim tulajdona volt, nála is megfordultam időnként, gyönyörű, ódon bútorai voltak. Szerettem odajárni. Fiúk, lányok vegyesen voltunk, labdáztunk vívtunk, adtam is, kaptam is ütések. Jól éltünk. Én szalvétákat gyűjtöttem kivágós babákat öltöztettem, sok mesekönyvet olvastam. Később jött a nagy szerelem a film, színház, muzsika, és a regények. Szomszédunkban lakott, s a mai napig él egy család, akinek a lányával Borikával sokat játszottunk. Nagyon kedves, becsületes, szorgalmas emberek voltak, szépen gyarapodtak. Borikát kicsit irigyeltem, hogy fiatal és szép anyukája van. Az én szüleim ebben az időben túl voltak az 50. évükön, látszott rajtuk a kor, inkább nagyszülőknek nézték őket. Különösen a kislány anyukája volt nagyon fiatal, amikor 10 évesek voltunk, ő csak 30 éves volt, nagyon csinos, mindig elegáns. A lakásuk is, a kertjük is mindig tiszta, rendes volt. Egy alkalommal anyám elég csúnya, becsületbevágó dolgokat mondott erről az anyukáról, amit én nem akartam elhinni, ma sem hiszem, hogy igaz volt.

Anyám rosszul tűrte azt a sok „vacak” újságot, könyvet, ahelyett, hogy dolgoznék. Dühében sokszor ordította nekem „mindenre való vagy, csak e világra nem”. Pedig ő is szeretett olvasni, én hordtam neki Jókait, Mikszáthot, Móriczot a könyvtárból. Én minden evő voltam. Olvastam pöttyös regényeket, romantikus regényeket, indián könyveket, modern írókat, minden érdekelt, nem sokat válogattam. Később sok Zolát,

Balzacot olvastam addig, amíg rá nem untam. Utána jöttek a művészeti tárgyú könyvek (elsősorban zeneszerzők, festők, szobrászok életrajzai.) Titokban olvastam el 15 éves koromban Fritz Kahn: *A szerelem iskolája* c. könyvet, onnan aztán sok mindent megtudtam, amit akartam.

Nagy kertünk volt, gyomláltam is, csak nagyon rosszul tűrtem az erős napot, sokszor égetett, rosszul éreztem magam, emiatt kellemetlennek találtam a kerti munkát. A kacsáknak, tyúkoknak daráltam a kukoricát, sokszor nem is győztem már az étvágyukat kielégíteni, nem voltam elég erős, gyors. A reggeleket szerettem, nem voltam későig alvó gyerek, nyáron amikor szép napos idő volt, kimentem a verandára és a keleten álló nap felé fordulva kiáltottam: „milyen szép verőfényes, nyári reggel”. Imádtam a kiscsirkéket, kiskacsákat, mindig volt macskám is, agyon-szeretgettem őket. (Egy alkalommal apám munkából hazajöttében a zsebéből egy napos kacsát húzott elő. Az állomáson találta, sajnálta otthagyni, hazahozta. Ezt a kiskacsát örökbe fogadtam. A nyarat mellettem töltötte egy dobozban, árnyékot csináltam neki ernyővel, óvtam, kényeztettem. Úgy járt utánam, mint egy kiskutya. Végül nagykacsa lett belőle, (és amikor itt volt az ideje szüleim levágták és megettük.) Jártam a falu szélén levő folyóhoz, meg a vasútoldalra füvet tépni kosárszámra.

A szobámat rendben tartottam, sőt sokszor délutánonként, amikor anyám lefeküdt pihenni, felmostam a konyhát, előszobát, igaz sokszor lucskosra sikeredett, mert nem voltam elég erős, hogy jól kicsavarjam a rongyot. Ezért elégedetlen volt velem. Én meg azt láttam, hogy ő nem elég precíz az ételek

elkészítésében, nem volt elég ízletes az étel, nem volt szépen terített az asztal, máshol jobban esett a főzelék is, otthon túlságosan nehéz volt az étel.

Apám Vas megyei testvérei feljöttek a 60-as években szerencsét próbálni, nálunk laktak egy rövid ideig a nekik épített mosókonyhában, de rövidesen visszaköltöztek, mert nem jött be a számításuk. Együttélésünk számomra zökkenőmentes volt, élveztem, hogy sokan vagyunk.

Ezt a lakrészt később albérlőknek (fiatalemberek, akik feljöttek vidékről, szintén szerencsét próbálni, volt akinek hamar sikerült megnősülni, ezáltal lakáshoz jutni, volt aki csak másik albérletbe vándorolt) adtuk ki. 1-2 évig laktak nálunk, aztán továbbálltak. Később ezt feladtuk és a mosókonyhából apám műhelye lett. Süldő kislányként nagyon élveztem, hogy ilyen nagy fiúk vannak ott, bevontam őket a játékaimba. Szívesen játszottak velem (még a homokozóban is), magasat ugrottak, én pontoztam őket. Anyám rossz néven vette, hogy ilyen közvetlen vagyok a fiúkkal. Gyakran meg is szidott, hogy így csak a rosszlányok viselkednek, holott semmit nem akartam tőlük, hiszen akkor még nem érdekeltek a fiúk, úgy, mint férfi, idősebb játszótársnak tekintettem őket. Igaz, az imponált, hogy leereszkednek hozzám, visszaemlékezve, soha egyik sem tett egy félreérthető mozdulatot sem. Előfordult az is, hogy a legidősebb férfi is –, aki már 30 felé közeledett, képes volt velem játszani. Volt osztálytársnőm, aki kicsúfolt, mert még nem csókolóztam. Az egyik szomszéd fiú meg akart csókolni, de nem hagytam magam.

Ötödikes voltam, amikor anyám egy alkalommal hihetetlen türelmetlenséggel kicipelte az ágyneműt az udvarra szellőztetni és a szokott bakok és gerendák

helyett feltette az egészet a kútház és a ház között kihúzott kötélre. Sertepertéltem körülötte, segíteni akartam, de ő elzavart, hogy itt az ideje iskolába menni, bár még szerintem korán volt, elindultam. Az iskolai szünetben az egyik szomszéd rohant oda hozzám, „mondd meg, hol dolgozik az apukád.” Nem tudtam biztosan, szobafestőként ő szinte minden nap máshol festett, nem jegyeztem meg, aznap éppen hol van.

Amikor hazamentem az iskolából, apám fogadott azzal, anyut be kellett vinni a kórházba, mert rádőlt a kútház, több helyen eltört a lába. Az első dolgom az volt, hogy az ágyneműt lehúzzam és újat tegyek fel, ha hazajön, akkor tiszta, kényelmes legyen a helye. Apám kérte, ha tudom akkor főzzem meg a kelkáposztát, mert neki még vissza kell mennie a munkába, majd este ő berántja, az lesz a vacsora. Egy hatalmas fazékba tettem fel az egészet, mert nem fért kisebbbe. Elkészítettem, berántottam, jó is volt, csak éppen az egész a fazék alján lötyögött. Apám azért megdicsért, csak annyit mondott, máskor ezt kisebb edénybe csináljam, de így is nagyon ügyesnek tartott.

Másnap az iskolában nem tudtam hozni a formámat, kissé készületlen voltam szerencsétlenségemre a nyelvtantanár felhívott, valami szabályt nem tudtam jól. Ő leszúrta, mi az, hogy én ezt nem tudom, tőlem sokkal többet vár. Zavaromban csak annyit mondtam nem értem rá tanulni. „Mi az, hogy nem értél rá, mi dolgod lehetett neked?” Ekkor mondtam el, anyámmal mi történt. Erre abbahagyta a szidásomat.

12 éves korom körül egy férfi –, du. 5 körül, de már sötét volt –, amikor jöttem haza az iskolából, a szomszéd ház előtt elkapott és mutogatta magát. Szörnyen

megijedtem, de kitéptem magam a kezéből és hazarohantam, azonnal elmondtam mi történt, apám kirohant azzal, hogy „agyoncsapja azt a szemetet.” Az az ember eltűnt a szeme elől.

Egyszer az iskolából hazajövet két osztálytársnőmmel beszélgettünk. Egyikük elkezdte mondani „kinek van igazi apukája és anyukája?” Mindannyian mondtuk, hogy az én szüleim igaziak. Erre ő azt mondta nekem, nem igaz neked nincsenek is igazi szüleid. Kikértem magamnak, dühöngve odarohantam egy nádfedeles házhoz, kirántottam egy halom nádat, elkezdtem őt püfölni. Otthon sírva meséltem el mi történt. Azt mondták, ugyan ez csak egy buta gyerek beszéde. Anyámnak fiatalkorában barátnője volt egy néni – annak az egyik osztálytársnőmnek volt az édesanyja, aki ott volt az esetnél. Ő néhány nappal később azt mondta nekem, „A szülőotthonba én vittem madártejet anyukádnak.”

Egy másik alkalommal egy fiú mondott hasonlókat az osztályban, akkor már nem szóltam semmit otthon, mert az előző eset magyarázatát nem éreztem megnyugtatónak, különösen azért nem, mert anyámnál előfordult, hogy amikor dühös volt rám, akkor azt kiabálta: „...visszaviszlek a javítóintézetbe, nem vagy a gyerekem.” Utána megbánta és azt mondta, „ nagyon ideges voltam, azért mondok ilyeneket.”

Ebben az időben találkoztam egy újságban egy cikkel, ami arról szólt, hogy miről lehet azonosítani külső jegyek alapján azt, hogy valaki vérszerinti gyerek, vagy sem. A köröm, lábformákat hozták fel például. Az én lábam olyan volt, mint anyámé, a körömformám is. Ezután ezzel a kérdéssel egy darabig nem foglalkoztam.

Ahogy nőttem és érdeklődtem anyámtól a nagylányság iránt, úgy zárkózott el egyre jobban ettől a témától. Azt közölte, hogy ez a rosszlányok dolga, ráérek még tudni. Egy szomszéd hölgy, aki régebben apácaként tanítónő volt, ő kérdezte, menstruálok-e már vagy sem, ha még nem, akkor anyukámmal beszéljek erről a témáról. A lányok között már folyt a sustorgás, de ez iszonyúan zavaros volt számomra. 12 éves épp, hogy elmúltam, amikor egy délután az iskolából hazamenve, a WC-n azt tapasztaltam, hogy a bugyim csúnya, vöröses barna foltos, rögtön kiabáltam anyámért, aki erre azt mondta, ez a havi vérzésed, ezentúl havonta lesz, tessék itt az egészségügyi nadrág és a vatta, használd. Még annyit tett hozzá, most már nagylány vagy vigyázni kell magadra.

Anyámnak egyre többször voltak dühkitörései, egyre többször kiabált velem. Egy alkalommal –, mert az ő általa „rosszlánynak” tartott és tiltott barátnőmmel együtt látott iskolába menni, hazaérkezésem után megvert, a locsolócsövet hozzávágta a karomhoz, mely nagyon csúnyán megfeketedett. Pataki néni előttem szidta le, „Meg van maga örülve, akár el is rákosodhat ez az ütés.” Később ezzel a nővel megszakította a barátságot. (Én sokat tartózkodtam náluk, volt egy kis unokája, akit dédelgettem.) Nekem megtiltotta még azt is, hogy köszönjek ennek a nőnek, mert ő az ellenségünk. Ez a néni egyszer megszólított az utcán, azt mondta ne ijedjek meg tőle, nem akar semmi rosszat, tudja azért nem köszönök neki, mert az anyukám megtiltotta.

Furcsálltam azt, hogy anyámnak sok, szép ruhája volt a szekrényben, de ő szinte mindig ugyanazt hordta, fogta, kimosta, felvette. Apám sokszor szólt neki van elég,

hordja azokat, amik a szekrényben vannak, ne hozzon rá szégyent a kopottságával. Egy alkalommal feldühödött azon, hogy anyám otthon olyan ruhát viselt, ami az oldalán szakadt volt. Fogta és letépte róla, összegyűrte és kidobta. Anyám a ruha alatt nem viselt bugyit, holott sok volt neki, néha olyan kínos volt, mert amikor lehajolt, kilátszott az alfele. Engem borzasztóan taszított ez a szokása. Voltak barátnői akikkel összejártak, beszélgetéseik során sok fölösleges pletykát összehordtak, más asszonyokat szapultak, rosszízű megjegyzéseket téve mindenkire.

Anyám sokat veszekedett apámmal apróságok, elsősorban a gyereknevelés miatt. Gyakran én voltam az oka a veszekedésnek, mert anyám elmondta, hogy ilyen, meg olyan rossz voltam, apám pedig azt mondta, hogy emiatt azért nem kell megverni egy gyereket. Rendszerint a pártomat fogta ilyenkor. Neki elég volt felemelnie a kezét, ha túllőttem a célon, bár mindig egy kis mosoly játszott a szája szélén, tudtam, hogy most nem ismeri a tréfát. Apám jó kedélyű, társaságkedvelő ember volt, akit a szakmája miatt – szobafestő volt –, szinte mindenki ismert a faluban, jó nevű iparosembernek számított. Ő tartotta el a családot, anyámnak nem kellett dolgoznia, azt mondták, miután meglettem, apám így akarta, ha már ilyen késői gyerek vagyok legyen otthon velem, majd ő eltartja a családját. Munkáját becsülték, visszahívták, sőt más mester elrontott munkáját is vele hozatták rendbe. Szerette a futballt. (Benne volt a helyi futballcsapat vezetői, szervezői között, ő volt a pénztáros.) Sokszor kivitt magával vasárnaponként a pályára, hogy anyám pihenni tudjon, ott játszottam a többi gyerekkel, akiket szintén kivitt az édesapjuk vagy az édesanyjuk. A pályán

volt egy szép, ódon hangulatú lakás, ahol élt egy idősebb hölgy. Amikor már nagyobb lány lettem, apám rábízott – ő kivitt engem a közeli erdőbe. Sokat mesélt a növényekről, állatokról, gombákról.

Apám szeretett énekelni, nagyon szép, csengő tenor hangja volt. A templomban ő volt a kántor mellett az énekes, aki vitte a szólót, mert a többi öregasszony ott lent, bizony húzta az éneket, mint a rétestésztát. Időnként a templomi kórusban szólót énekelt. (Mesélt arról, hogy fiatalabb korában egyházi kórusral fellépett a rádióban és a Zeneakadémián.) Anyám azért is szidta, minek jár a kórusba, hiszen ott is csak kurvák vannak.

Volt egy nagyon csúnya veszekedésük. Apám, aki béketűrő ember volt –, anyám valamiért nem akart velünk eljönni az Úrnapi körmenetre –, heves káromkodások között, még az imakönyvét is földhöz vágta és azt mondta „Basszon meg téged az Úristen!” Ezzel kézen fogott és elmentünk a templomba.

Következő napon anyám rám parancsolt, hozzak a boltból egy pakli dohányt. Hisztiztem és közöltem, nem hozok, vegye meg ő, ha akarja. (Attól félttem, hogy öngyilkos akar lenni, vagy akár apámat és engem meg akar mérgezni.) Azt tudtam, hogy a családban volt olyan eset, amikor a húga a saját lányát meg akarta fojtani. A lány elmenekült a háztól a pesti rokonokhoz. A nőt Balassagyarmatra vitték el az elmeógyógyintézetbe, ahonnan aztán kikerült vissza a családhoz. Szoros volt a kapcsolat közöttük, sokat szidták a pesti kurva rokon nőt, aki a nővérük volt, „elcsábította” a lányt otthonról. Volt olyan is, amikor apámat előttem szidta, „hogy dögölne már meg a nyakamról”. Borzasztóan fájt. A pesti rokonokkal egyik testvérük temetésén békültek ki.

Bérma-keresztanyám, aki egy nálam kb. 10 évvel idősebb, nagyon szép, királynői termetű, szerény, kedves nő volt, vitt el (14 éves voltam ekkor) életemben először színházba. Addig csak moziban, cirkuszban voltam. A Fővárosi Operett Színházban láttam a Víg özvegyet, Nyegus szerepében id. Latabár Kálmánnal. Zseniális színész volt, fantasztikusan tudott rögtönözni, mozogni. Rendkívül nagy élményt jelentett számomra a színház elegáns légköre, a csillogó nagyestélyik, flitterek, frakkok, gyöngysorok, ékszerek, a gyönyörű férfiak és nők látványa. Lehár zenéjével elandalodtam, álmodoztam, bódultam. Hazatérve a színházból anyám azt mondta, hogy a színésznők mind kurvák, nem kell ezeket bámulni.

1967 körül anyámnak ki kellett venni a manduláját, mert folyton rekedt volt és gyenge. Sokszor olyan erőtlén volt, hogy a kezéből kiesett a füles pohár, amiből inni szokott. Nem tudott rendesen dolgozni, csak éppen megfőzött, (sőt sokszor azt is apám csinálta, ő remekül tudott főzni, valaha tisztí szakács volt a II. világháborúban). Közben befejeztem az általános iskolát jó eredménnyel. Felvételi nélkül bekerültem a Berzeviczy Gizella Közgazdasági Szakközépiskolába, iparszakra. Apám javasolta, hogy szakközépiskolába menjek, hiszen ők már öregek, ki tudja meddig élnek, így egyszerre lesz érettségi és szakma a kezemben. Nem voltam túl erős fizikumú, azt mondta az irodai munkára alkalmas leszek, jól tudok fogalmazni, értelmes vagyok hozzá.

Amikor anyám kijött a kórházból, közölte, hogy búcsúra összehívja az egész családot, mert ő már nem éri meg a jövő évi búcsút. El is jött az összes rokon, férfiak, nők, fiatalok, idősebbek, gyerekek is egyaránt. Volt aki

ebédre, volt aki később. Estefelé, anyám egyszer csak elkezdett szidni a rokonság előtt és mindenféle rohadt kurvának lehordott. Iszonyú volt, lerohantam a műhelybe, ott bömböltem, mert igazságtalannak, gonosznak tartottam mondását. Utánam jött az egyik rokonunk férje, így szólt: ne sírj, beteg az anyád, biztos nem úgy gondolta. Én ezt akkor nem tudtam megbocsátani. Később, a következő nyáron anyám állapota válságosra fordult, nagyon gyenge volt. Egy alkalommal valami kapcsán megint nagyon csúnyán beszélt velem, azt ordította nem vagyok a gyereke, ugyanolyan kurva leszek, mind az anyám volt, 16 éves koromra az utcára kerülök, 30 éves koromra a diliházban kötök ki. Nemsokára ismét kórházba került. Áttételes gégerákja volt. Egy alkalommal, amikor meglátogattuk kért, hozzak egy pohár vizet. Ahogy mentem a csaphoz, ő odafordult a nővéréhez és apámhoz, suttogó, rekedt hangján ezt mondta: „ez a szemét kurva, egy húron pendül az apjával.” Letettem a vizet az éjjeli szekrényre, kirohantam a kórteremből, az utánam jövő apámnak azt mondtam: „soha többé nem jövök be hozzá látogatni, elég volt!” Apám nem is erőltetett.

Néhány nap múlva jött a távirat, anyám meghalt. Apám zokogott, én vigasztaltam, ne sírjon. Ő elment otthonról intézni, amit ilyenkor szokás, otthon maradtam és kitört rajtam egy iszonyú sírógörcs, üvöltöttem. A szomszédok átjöttek, élükön a tanító nénivel, aki elsős koromban tanított, hozott egy Valeriánát, odaadta ezekkel a szavakkal: ezt most vedd be, meg fogsz nyugodni.

Még aznap elmentem a bírma-keresztanyámékhoz bejelenteni, meghalt az anyám. Ott az anyukája azzal

fogadott, miért nem vagyok feketében, úgy illik. Nem volt egy darab fekete holmim sem. Nem voltunk felkészülve a halálára. A temetésén sokan voltak, egyik osztálytársnőmet is elhívtam ő hozta az egyik zászlót. Amikor a földet elkezdték rászórni a koporsóra, nagyon rám jött a sírás. Később már nem sírtam utána.

Temetés után néhány napra elvittek a pesti rokonok Balatonfüredre kempingezni. Ekkor láttam először a magyar tengert. Ott az egyik fiú unokatestvéremmel nagyon jól éreztük magunkat, sokat voltunk a vízben és annak ellenére, hogy nem tudtam úszni, a matracon bemerészkedtem messzebb is, mert Tibi ott volt mellettem. Ő nagyon jól úszó, sportos fiú volt.

Egy másik rokon fiú egy alkalommal elvitt engem magával sétálni a Duna partra és ott meg akart csókolni. Nem hagytam magam azzal, hogy első unokatestvérem, rokonok vagyunk. Ő erre nevetett és közölte, ez nem is igaz, mert engem kicsi koromban hoztak ki intézetből, így semmi közünk nincs egymáshoz rokonilag. Akkor hagytam csókoljon, hát nem volt egy nagy szám. Ő nagyon nagyra volt azzal, hogy megtanított csókolózni. Elmeséltem otthon, hogy mit mondott a fiú. Kértem apámat, mondja el az igazat. Apám először nem akart erről beszélni, egy rokon nőt kért meg, beszélgesse velem. Ő azt mondta, apám a valódi apám, de az anyám nem a nevelőanyám volt, hanem egy másik nő, aki belehalt a szülésbe. Ekkor napirendre tértem a dolgok felett.

Egy alkalommal másodikos középiskolás koromban egyedül jöttem hazafelé késő délután, de még világosban, bevásárlásból –, valaki befogta hátulról a szememet. Azt hittem, hogy egy volt osztálytársnőm, barátnőm

bolondozik velem mert ez az ő szokása volt Ezután csak azt éreztem, hogy leránt a földre, rám veti magát és egy fiúhang azt lihegi a fülembe „csak egy gyereket akarok”. Iszonyúan megijedtem, hirtelen sikoltani sem tudtam. Amennyire tudtam védekezni leszorítva a földre, belemartam a kezébe a körmömmel, a vére kiserkedt, ekkor felugrott rólam és elrohant. Remegő lábakkal mentem haza, de nem szóltam senkinek.

A középiskolába visszatérve még félig gyászban jártam. Egy alkalommal szakfelügyelő jött hozzánk, az osztályfőnöknőm, egy fiatal, nagyon kedves tanárnő, bízva tudásomban, feltett nekem egy kérdést amit teljesen félreértettem, össze-vissza dadogtam. Amikor leintett, leültem és elsírtam magam. Óra után behívott a tanáriba. Azt kérdezte: Fábriskám, mi baj van veled, már kérdeztem a Lázsut –, azt a lányt, aki anyám temetésén ott volt – ő mondta, meghalt az édesanyád, miért nem szóltál róla? Hosszasan elbeszélgetett velem, érdeklődött mi az a téma amit szeretek. Ajánlotta olvassam Simone de Beauvoirt, Sartre-t. Később adott témákat, dolgozzam ki, tartsak előadást az osztálynak. Híres asszonyokról, a beatnik, hippy mozgalomról, a kábítószerokról szóltak előadásaim. Az 1968/69-es tanévben volt ez. Ez időtájban sokat fájt a gyomrom. Az orvos túlérzékenységet állapított meg, valami szörnyű lötytyöt írt fel, amit inkább nem szedtem be. Későbbiekben ez az állapot úgy-ahogy rendeződött magától.

Anyám halála után néhány hónappal apám megismerkedett egy nővel, akit be akart nekem mutatni, mert azt tervezték, hogy összeházasodnak. Én akkor azon a napon elmentem otthonról és egy barátnőmnél voltam estig. Néhány nappal később, otthon voltam lázasan,

akkor ez a nő eljött hozzánk, odaült az ágyam mellé, azt mondta „Tudom, hogy előlem szöktél meg, nem haragszom ezért, megértelek.” Simogatta az arcomat, kezemet, teát főzött. Nemsokára összeházasodtak, még a gyászév letelte előtt. Én néhány hónapig Margit néninek szólítottam, ő egy alkalommal egy jó hangulatában rám nézett, mosolygott és azt kérdezte „ki vagyok én neked?” Elsírtam magam és azt mondtam, anyuka. Ekkor átölelt, megpuszilt, hozzábújtam. Úgy nézett ki, megnyert magának. Apám a régi rokonoknak bemutatta a feleségét, meg annak családját, de igazán nem működött ez a kapcsolat. Az új feleség eladatta a bútorainkat, (melyeket nagyon szerettem, nagyon szép cseresznyefából készült régi bútor volt, a mintázatát imádtam, abból mindenfélét lehetett fantáziálni.) az övét hozta át, az 50-60-as évek divatja szerinti fantáziátlan csőbútor volt, sötét is, nyomasztott. Az egyik fia a feleségével rövid ideig ott lakott nálunk, apám műhelyét pofozták egy kicsit helyre, amíg a házat, amit kinéztek magunknak meg nem vették. Az együttlakás számomra kellemes volt, jól éreztem magam az ő társaságukban, nekik nem volt gyerekük, mindig azzal vicceltek, ha nem késik le az első randevújukat, én lehetnék a lányuk. Az asszonynak két alkalommal volt méhen kívüli terhessége. Gépi kötők voltak, bedolgoztak, nagyon tetszett, ahogy a kötőgépből kijött az anyag, a minta. Próbálgattam a munkát a gépen. Nagyon szerettem a fonalat géppel feltekerni.

A másik fia beképzelt, öntelt, hiú, de hihetetlenül jóképű férfi volt. Nagyon durván bánt a feleségével, lenézte, sokszor lehülyézte, az pedig eléggé bután tűrte. Sokszor rendreutasítottam, veszekedtem vele, hogy így egy nővel nem beszélhet. Ő csak röhögött magában.

Sokszor voltam rá nagyon mérges, dühös, ő ezt élvezte, cukkolt is rendesen, tudta, hogy ugrok rá. Velem ki akart kezdeni, de semmi nem lett a dologból.

A középiskolában én voltam „a szemináriumvezetők gyöngye, csodabogár, aki a történelmet is szereti”. Sikeres érettségi vizsgát tettem. Szerettem volna továbbtanulni. A jogi karra adtam volna be jelentkezésemet, de amikor otthon szóltam, hogy tanárim javasolják a továbbtanulásomat, magam is szeretnék diplomát szerezni, Margit elé állt és apámat meg sem kérdezve kijelentette, „Mi már öregek vagyunk, nem tudunk továbbtaníttatni”. Apám csak hallgatott beleegyezően.

Három évi eléggé zaklatott együttélés után apám elvált Margittól. Nem tudtak összezsírozódni, végül már pokollá vált az életük. Akkoriban már dolgoztam a Művelődési Minisztériumban, mint ügyviteli alkalmazott. (Munkahelyemen nem tetszett, hogy nagyon sok régi pártkader dolgozott érettségi nélkül, magasabb besorolással, mint én.)

Sokszor értem haza arra, hogy az egyik az egyik sarokban duzzogott, a másik a másik sarokban. Próbáltam békíteni, hol szépen, hol idegesen, de végül is rájöttek ez az élet nem élet így. Elválnak békében. A béke azt jelentette, hogy 1972-ben ott maradt apám üres lakással, mert Margit a bútort természetesen elvitte, és 19.000.-Ft készpénzt kapott még utána. A válási procedúrán én is ott voltam, borzasztóan megviselt, ahogy a két ember alkudozott filléreken, holott „közös megegyezéssel” váltak el. A válás után egyik barátnőm Éva, elmesélte, Margit azt mondta neki: „Ha

leérettségizik Marika, nincs itt helye a házban, mehet albérletbe”.

Apámék válása után esti tagozatos, jogi egyetemi előképzőn vettem részt, ahol a társaim mind azzal bíztattak, „Ha valaki, akkor te biztos bekerülsz közülünk.” Ezen a nyáron első külföldi utazásomat éltem meg, új munkahelyi barátnőmmel Évával. Elrepültünk Moszkvába, azzal a felkiáltással, hogy most az egyik óriást nézzük meg, majd 20 év múlva eljutunk Amerikába. Moszkva nagy csalódás volt számomra. Szegény, bűdös, szervezetlen.

Az utazás után kiderült, hogy a felvételem nem sikerült, de ezt éreztem is, sajnos a szakközépiskolai irodalomtanítás nem volt olyan alapos, mint a gimnáziumi, az irodalmi tételnél csúsztam el. Az is igaz, hogy nagyon kifáradtam estére, a munka utáni esti tanulás, készülés nem volt igazán alapos. Az egyetemi továbbtanulásról letettem, mert különböző ideges tüneteket produkáltam, sokat fájt a fejem, jelentős mértékben lefogytam, időnként nagyon rossz állapotba kerültem.

Ezután privát alapon a német nyelv tanulását folytattam. (Az általános iskola után abbahagytam német tanulmányaimat. Az akkori privát tanárnőm már nem vállalt tovább, nagyon idős volt. Tőle nagyon sokat tanultam.)

Az új tanárnő számomra nem volt elég jól felkészült, otthagytam. Később a munkahelyemen bekapcsolódtam a német nyelv tanulásába. Mindenki, aki hiányzott az órákról, tőlem kérdezte meg a házi feladatot. (A tanfolyamon vezetőállású férfiak is részt vettek, bevallom nagyon imponált, hogy nálam idősebb, magasabb

beosztású emberek gátlás nélkül fordultak hozzám segítségért.)

Apám körül ez időben ismét elkezdtek keringeni a különböző nők, akik szívesen mentek volna hozzá férjhez, hiszen ő róla abban az időben azt hitték, jól áll anyagilag.

Míg Moszkvában voltam, megismerkedett egy asszonnyal – Máriával –, akit a meghalt felesége rokonai mutattak be, ott lakott abban a házban ahol ők. Amikor hazajöttem találkoztam vele, kicsi, nagyszájú nő volt. Külsőre egy kicsit hasonlított apám első feleségéhez. Akkor azt kértem apámtól, vigyázzon, ne kapkodja el a dolgot, most lépett ki egy rossz házasságból, nehogy újból ráfizessen. Mint kiderült, ez az asszony arról a munkahelyről ment nyugdíjba, ahol ekkor én dolgoztam. Egy régi Váci úti gyár volt ez.

Két évig éltek együtt, viszonylag jól, akkor apám úgy gondolta, most már törvényesíti kapcsolatukat. Az esküvőn kevesen vettünk részt. Akkor –, az elfogyasztott ital hatására –, a nő kijelentette, hogy ezután már ő lesz az úr a háznál, ő diktál mindent, hiszen mint törvényes feleségnek, ehhez joga van. Szép fokozatosan kivett apám kezéből minden irányítást. A legrosszabb az volt, hogy a háta mögött mindig szidta, milyen sokat eszik, rendetlen.

Egy alkalommal mentem be a szobába, suttogó beszédet hallottam, látom a nő ott állt a tükör előtt, a tükörnek beszélt eléggé zavaros dolgokat, a meghalt anyját szölongatta. Ezt elmeséltem apámnak, mondta ő is észrevette. Időnként rászólt, tudod kik beszélnek magukban, és a homloka előtt mutatta a bolond jelet.

Egy napon –, apám nem volt otthon –, az asszony kijelentette nekem, „ha apád leesik a lábáról, tőlem viheted én nem ápolom, nem emelgetem.” Ez iszonyúan fájt, de senkinek nem szóltam erről. Igaz, javára legyen mondván, apám kissé elkopott ruhatárát felújította, rendesen felöltöztette. Szerencsére volt miből, mert apám még dolgozott és viszonylag jól keresett, a fizetésem egy részét hazaadtam, ő pedig a nyugdíja mellett járt takarítani. Nagyon dühös voltam, hogy azt hangoztatta, mindenkit ő tart el. Mentek üdülni is együtt, néha egy-egy könnyű darabra színházba is eljártak, én is hoztam a munkahelyem szervezőjétől operettekre, vígjátékokra nekik is jegyet.

Én éltem a magam független életét, dolgoztam, kiállításokra, moziba, színházba jártam, néha egy-egy operát is megnéztem, szerettem volna pótolni műveltségi hiányomat, mely nagyon zavart, annak ellenére, hogy a környezetem kifejezetten művelt, okos nőnek tartott.

Igyekeztem minden nyáron üdülni, utazni. Abban az időben ez nem volt túl drága mulatság, meg aztán spórolós is voltam. A nyaralás, a lazítás életem célja volt, mert a víz, a levegő, a napfény, a nyüzsgés szemlélése lételemem volt. Új munkámat szerettem, az adminisztráció mellett sokat foglalkozhattam emberekkel, érdekelt az életük. Munkatársaim, főnökeim szerette, elismerték, hogy ügyes vagyok. Barátaim a középiskolából megtartott két lányból Évából, Marikából és fiatal munkatársakból tevődtek össze. Sokszor jártam szórakozni a munkahelyi klubba, ahol szerény körülmények között, de jól szórakoztunk az akkori idők zenéjére táncoltunk, sört vagy Colát ittunk, zsíros kenyeret ettünk, beszélgettünk, vetélkedőket rendeztünk.

Ez a társaság jól összeszokott csapatból állt, mindenki ismert mindenkit, tudtuk mire számíthatunk egymástól. A fiúkkal való kapcsolatom nehézkesen alakult, nehezen találtam magamnak partnert.

Időközben volt egy hirtelen jött nagy szerelem. Egyszer csak a fiú elmaradt tőlem (szó nélkül, búcsú nélkül) a legközelebbi hírem róla az volt, hogy öngyilkos lett.

Nagyon furcsa időszak következett: az egyik kollégám öccsével kezdtem el járni, aki egy szerelmében csalódott fiú volt. Kollégám nagyon örült annak, hogy én járok a testvérével, úgy gondolta, biztos jó hatással lesz öccsére az én vidám, kedves lényem. Ez a fiú is később öngyilkos lett, nem miattam, hanem a volt szerelmét nem tudtam pótolni. Ebbe a fiúba nem voltam szerelmes, de szerettem kedvességéért, jól elvoltunk egymással, inkább csak barátnak tekintettem.

1975-ben a szerencse mellém szegődött, a munkahelyem és a kerület által szervezett történelmi tárgyú vetélkedőn nyertem egy Bulgáriai utazást, ahová egyik barátnőmmel utaztam el. Nagyon nagy élmény volt számomra a tenger. Megéreztem a végtelenséget térben és időben. Ha a tengerparton álltam, úgy éreztem elrepülök a víz hátán a múltba és a jövőbe. A tenger sós vizében –, mely fenntartott a felszínen –, már majdnem megtanultam úszni, azt hiszem csak az idő volt rövid. Ez az utazás meghatározó élmény lett az életemben, mindig visszavágytam a tengerhez, de elsősorban a szűkös anyagi keretek miatt, igyekeztem legalább a Balatonhoz eljutni nyaranta.

Ebben az időben apámékkal éltem együtt, de az együttlakás már kezdett nagyon terhessé válni a

számomra, (főleg a nő pesti lakásában tartózkodtunk, a saját házunkat csak nyáron használtuk, így nem kellett fűteni.)

Felnőttkor

Sokat foglalkoztatott, hogy ki vagyok, miért vagyok. 1975 őszén odaálltam apám elé, hogy mondja el az igazat születésemről, eredetemről. Ekkor apám elkezdett mesélni arról, hogyan fogadtak örökbe a feleségével. Járták az intézetet és ott egy kékszemű kislány feléjük nyújtogatta a karját, ő felvett engem és azt mondta, ő lesz a mi gyerekünk. Félt elmondani nekem az igazat, mert attól tartott elveszít, ha tudom, hogy nem ők az igazi szüleim. Mondtam erről szó nincs, de tudnom kell ki vagyok. Apám megígérte, elvisz a nagyszüleimhez, megismertet velük.

Egy este elindultunk, nem messze tőlünk egy Szent István körúti házba mentünk be, ahol én valamikor egy kapualji butikban már vásároltam. Ott becsöngettünk egy lakásba, ahol egy nagyon idős úr és egy nála sokkal fiatalabb, de már idős nő fogadott bennünket. A lakás számomra nagyon ismerősnek tűnt. Éreztem, valaha jártam itt. Ez volt az a lakás, amire én az első emlékeim között utaltam. Az idős úr volt az én nagyapám, aki nemrég jött ki a kórházból, gyengélkedett, az asszony a második felesége volt, tehát nem a nagyanyám. Tőlük tudtam meg, hogy édesanyám él, Budakalászon a munkaterápiás intézetben lakik, mert hosszú ideig

elmegyógyintézetben volt. Úgy mondták szülés után zavarodott meg az elméje. Budakalászon dolgozhatott és lakhatott is, sőt kijárt, látogatta az édesapját is. Ekkor kértem, szeretném őt megismerni. Telefonon felvettem a kapcsolatot az intézet főorvosával, aki kérte a személyes találkozást. Ekkor megkértem egy barátomat, hogy vigyen ki a kocsijával, mert egyedül félnék kimenni. Ő természetesen megtette és megvárta, amíg én az orvossal beszéltem. Az orvos azt mondta, anyám tulajdonképpen gyógyult, csak a hosszú bentlakás miatt már nem képes kint élni a társadalomban, rólam tud, sokszor emleget, csak nem tudta hova kerültem. Megígérte, beszél anyámmal rólam és összehozunk egy találkozást. A találkozásra nagyapámék lakásában került sor. A nagybátyám János, anyám öccse, akivel közben szintén megismerkedtem, rendkívül szimpatikus, jó kiállású ember, nagyon elfoglalt művészként él – szállított oda-vissza bennünket. Amikor anyámat megláttam, szerettem volna rögtön hozzáfutni, de a nagybátyám azt mondta, csak nagyapáméknál beszéljünk arról, hogy ki vagyok én.

Így náluk mondtam el, igencsak nagy zavarban, hogy a lánya vagyok. Anyám karjába kapott és szorosan átölelt, sírtunk mind a ketten. Azt mondta, hogy nagyon örül, boldog, hogy láthat. Azt mondta, azért nem tudott engem nevelni, mert eltört a lába. Később találkozott apámmal és a feleségével, akkor azt mondta „Milyen érdekes, a nevelőapa mennyire hasonlít a valódi apára.” A valódi apa születésem előtt meghalt infarktuszban. Ekkor volt egy hirtelen ötlete, kiköltözik az intézetből, kiveszünk egy lakást és együtt lakunk, ő is dolgozni fog, tud gépelni, majd titkárnőként elhelyezkedik. Ezután gyakran látogattam meg nagyapámat –, aki lassan

felépült gyengélkedéséből és anyámat kint Budakalászon. Ebben az időben elolvastam Benedek István Aranyketrec c. könyvét.

Nagyapám mondta, van nekem egy testvérem is, aki nálam fiatalabb kislány, csonka kézzel született. A nevét nem tudták, csak azt, hogy 1-2 évvel utánam született, intézetben nevelkedett. Ettől kezdve már nem volt nyugtom, azon gondolkodtam, hogyan találhatnám meg őt. A nagyszülők semmilyen adattal nem tudtak szolgálni róla, még a nevét sem tudták.

Egy alkalommal, a barátaimmal társaságban voltam és egy lépcsősoron megbicsaklott a lábam. Ezután elmentünk vacsorázni, jó hangulatban voltunk, de amikor felkeltem a helyemről, kiderült nem tudok rendesen járni. Ekkor a társasághoz tartozó idősebb úr és hölgy felajánlották, hogy hazavisznek az autójukon. Másnapra bedagadt a lábam, orvoshoz kellett mennem. Az orvos felvett 3 napra betegállományba és pihenést javasolt.

Két napi pihenés után, úgy gondoltam, most van időm, a közelben lévő Vöröskeresztes irodába bemegyek és érdeklődöm a húgom iránt. Ott közölték, csak külföldiek keresésével foglalkoznak, menjek el a GYIVI-be, mert ott minden adatot tudnak az intézetben nevelkedett gyerekekről. A GYIVI-ben megtaláltam az adatait. Az intézetből hová költözött, nem tudták megmondani. Felvilágosítottak, hogy az adatok birtokában a Budapesti Rendőr-főkapitányságon megtalálják a címet. Ezután elrohantam, ekkor már taxival a főkapitányságra, ott egy kellemetlen bürokrata nő közölte velem, hogy 150 Ft okmánybélyeg befizetése után megkeresik a nyilvántartóban. Hirtelen nem tudtam mit válaszoljak, de amíg ott hadartam, hogy kit és miért

keresek, egy idősebb rendőr jelbeszéddel adta tudomásomra, hogy 3 óra után menjek vissza.

Amikor visszamentem, rögtön foglalkozott vele, de nem találta a címjegyzékben. Mögöttem egy kézbesítő nő várakozott, aki közbeszólt, ő ismeri ezt a kislányt akiről szó van, az anyósánál volt albérlő egy ideig, azóta hová költözött nem tudja. Megígérte megkérdezi az anyósától, hátha van valami nyom. Kérte, másnap délután hívjam fel a munkahelyén. Ekkor már munkába álltam, a munkahelyemről felhívtam, sajnálkozva közölte, nincs adat.

Ekkor egy kissé összeomlottam, de egy pillanat múlva összeállt bennem a kép, az utolsó intézetet, ahol a húgom nevelkedett, kell felhívni. Azonnal kikerestem a telefonkönyvből a telefonszámot és hívásomat egy nagyon kedves hölgy fogadta, aki a felindulástól szinte kiabálva kérte „Azonnal jöjjön be”.

A munkaidő leteltével felugrottam egy villamosra és odarohantam. Az intézet igazgatóhelyettese volt a hölgy, akivel beszéltem. Határtalanul örült, hogy keresem a húgomat. Kifaggatott, hogyan jutottam el idáig. Elmesélte, ők szerették volna örökbe fogadni a húgomat, de aztán nekik is lett gyerekük, így az örökbefogadásról lemondtak.

Ezután megadta a címet, kérte, ha találkozom a húgommal, utána látogassuk meg őt. Ekkor elrohantam a megadott címre, de a húgomat Editet, nem találtam otthon, csak a házigazdát. Nekik elmondtam, miért keresem a kislányt. Ők mondták, rövidesen haza kell érnie a munkából, de előfordulhat, hogy a barátnőjénél marad éjszakára.

Ekkor kértem egy darab papírt, arra gyorsan leírtam, hogy ki vagyok, hol találhat meg. Röviden arról is írtam, hogyan találtam rá. Ezután már indulni akartam, mert otthon nem tudták, hogy hol vagyok, ezért igyekeztem haza, nehogy aggódjanak értem. Ahogy mentem kifelé, akkor jött szembe egy kislány, a házigazdák bólintottak, ő az. Hozzárohantam, nyakába ugrottam és azt kiabáltam „Én vagyok a nővéred.” Ő rám nézett, csodálkozva, elkapta a kezemet, behúzott a szobájába, meséljek gyorsan. Elmeséltem mindent, amit ilyen rövid idő alatt lehet, meghívtam hozzánk vasárnap délutánra. 1976. Április 15-ét írtunk.

Otthon nagy kiabálással fogadott apám felesége, hogy mi ez, hogy ilyen későn jövök haza, (pedig a szomszédhoz telefonáltam, későn fogok hazamenni) mit csavargok. Mondtam, hol és miért jártam, (ők tudtak a nyomozásomról). Elmondta, megtaláltam a testvéremet, vasárnap délutánra meghívtam őt. Erre a nő még nagyobb kiabálásba kezdett, hogy ide azt az intézeti kurvát ne hozzam, mit képzelek én. Apám ekkor leintette, ráivallt, igenis hozzád, jogod van hozzá. Mire a találkozás létrejött apám felesége lecsendesült, tőle telhetően kedvesen fogadta a húgomat. Edit a találkozásakor ösztönösen apámhoz simult, aki meghatódva simogatta meg a fejét.

Amikor János nagybátyámnak elmondtam kutatásom eredményét, azt mondta olyan vagyok mint Sherlock Holmes, egy nyomozózseni.

1977 nyarán eldöntöttem, kiköltözöm a családi házukba, mert időközben apám felesége egyre elviselhetetlenebbül viselkedett velem. Azt mondta, lopom a rúzsait, kenceficéit, holott, soha nem festettem a

számát, szép bőröm lévén semmiféle kozmetikumra nem volt szükségem, csak a szememet hangsúlyoztam ki néha egy kis festékkal. A kiköltözés után rájöttem, nagyon rossz egyedül. Kértem apámat, a húgom költözhesse ki, így mégis könnyebb lesz, nem leszek egyedül, Edit is hozzájárul a költségekhez, mégsem albérletben fog élni. Apám beleegyezett. Ő és a felesége csak hétvégenként jártak ki, akkor kertészkedtek, leszedték a gyümölcsöt, zöldséget, mi segítettünk benne.

Húgommal az együttélés konfliktusmentes volt. Szép csendesen éltünk egymás mellett, sokat beszélgettünk, olvastunk, színházba, kiállításokra, moziba és időnként lóversenyre jártunk. Az egyik barátnőm Éva, amatőr versenylovas volt, ő hívott ki bennünket a pályára. Nagy élmény volt a pálya, a szép lovak látványa. Azt sajnáltam csak, hogy ritka volt a pályán az igazán elegánsan öltözött ember. Mindig úgy gondoltam, a lóverseny úri passzió. Sok ismert embert, írókat, színészeket láttam a versenynapokon.

Néhány alkalommal az alagi edző pályán én is lovagolhattam. Nem voltam túl ügyes, de így is élveztem a jó levegőt, a szép környezetet, a már jó ismerős tréner kedvességét, a zsokék, lovászok kissé vaskos humorát. A véletlen adta alkalommal, egyszer nálunk jött össze a lovascsapat, lecsót főztünk, sört ittunk, jókat beszélgettünk. Köztünk volt egy fiú, akinek az apja neves író, nagy lóversenyese. Éva barátnőm mondta, meséljem el neki a húgommal való találkozásunk történetét. Dióhéjban elmeséltem, a fiú azt mondta egyszer majd megírja.

Húgommal és egy paralízises betegségből felépült, bár kissé sántító barátnőjével Erikával elutaztunk

Krakkóba, ahonnan kisebb kirándulásokat tettünk a környékbe. Ez az út az én irányítással jött létre, sok érdekes élményben volt részünk. Mielőtt elutaztunk Krakkóba, Edit és Erika mondták, majd mi elriasztjuk a fiúkat mellőled, ha bennünket meglátnak veled. Krakkóban egyik este elmentünk egy környékbeli étterembe, ahol kézzel-lábbal németül, oroszul megrendeltük a vacsorát.

Vacsora közben 3 fiatalember odajött az asztalunkhoz, és illedelmesen kérdezték rossz németiséggel odaülhetnek-e. Bemutatkozásukkor mindhármunknak kezét csókoltak. Meghívtak bennünket egy éjszakai mulatóba. Elinduláskor Erika kétségbeesve ült a helyén, mondta „Én nem megyek veletek, menjete csak ti.”. Az egyik fiú látva Erika fogyatékoságát, a lehető legtermészetesebb módon nyújtotta a karját felé. A mulatóban mindenféle műsorokat mutattak, többek között strip-tease-t. A közönség alig figyelt oda, mit vonaglik az a nő a színpadon. Az éjszakát ott töltöttük a fiúkkal, Edit és én táncoltunk, még Erikát is felkérte a partnere egy lassú táncra. A fiúk, ahogy illik hazakísértek bennünket hajnalban és kézcsókkal búcsúztak el tőlünk. Ezen kívül még 2 alkalommal utaztunk Edittel és lovas barátaimmal együtt a pardubicei nagy akadályversenyre is. Fantasztikus élményt jelentett számomra ez az ember és állatot is próbára tevő verseny.

Edit is kereste a párját, én is próbáltam valódi partnert keresni magamnak. Ekkorra sem tudtam kialakítani tartós kapcsolatot senkivel, azt hiszem rossz helyen keresgéltem.

Eközben anyáknak bemutattam a húgomat is, ami nem volt teljesen sima ügy, mert ő nem ismerte el, hogy

még egy lánya van. Az orvossal beszéltem, aki nem ellenezte a találkozást, de az első, nagyon szomorú volt. Anyám teljesen bezárult, a fal mellé állt és lehorgasztott fejjel azt mondta „nekem csak egy lányom van, az te vagy.” Ezután egy ideig csak én látogattam, de nemsokára anyám kérte, hozzam el azt a helyes kislányt, aki a múltkoriban ott volt velem. Ezután húgommal rendszeresen látogattuk, sőt előfordult, hogy egyik-másik ismerősünket is kivittük hozzá, mindenkit nagyon szívesen, kedvesen fogadott. Egy alkalommal egy betegtársa kérdésére, ki ez a kislány, azt mondta: „A másik lányom”.

1978 januárjában kiderült anyánkról, rákos. A János Kórházba szállították. Az orvosa mondta, nem sok ideje van hátra. Csak gyógyszeresen tudják kezelni, mert áttételes nőgyógyászati rákja van. (Felhívta a figyelmünket, a rákhajlam örökölhető, járjunk rendszeresen rákszűrésre.) Anyánk napról-napra fogyott, nagyon súlyos állapotban volt, de soha nem panaszkodott. Két nappal a halála előtt megkérdeztük (ott volt nagybátyám és a húgom is) hogy érzi magát, azt felelte mosolyogva, köszönöm jól. Többé nem láttam őt élve. 1978. október közepén halt meg. Temetésén János nagybátyám, Edit húgom és én vettünk részt. A sírkövet, egy egyszerű, de gyönyörű szürke márványlapot – melyen csak anyám neve szerepel, nagybátyám állította.

Temetés után beültünk egy nagyon elegáns, hangulatos budai cukrászdába, ott nagybátyám annyit mondott anyánkról, nagyon nagy ember volt, sohasem panaszkodott. Ekkoriban a főbb eseményekről feljegyzéseket készítettem, de miután anyám meghalt, összetéptem írásaimat, nem találtam elég jónak.

Nagyapánk nem tudott anyánk haláláról, 87 éves volt ekkor, nagybátyám kérte, ne szóljunk neki, mert úgyis nagyon gyenge. Néhány héttel élte túl anyámat, csendesen érte a halál. Felesége, nagybátyám kérését figyelmen kívül hagyta, nem küldött értesítést a temetésről.

Ebben az időben baráti társaságban beszélgettünk rólam, Zsuzsa barátnőm feltette a kérdést: „Édesapádról nem tudsz semmit?” Mondtam: „Ő meghalt abban az időben, amikor születtem. Annyit tudok róla, hogy az Építéstudományi Intézetben dolgozott.”. Erre ő felkiáltott, hogy az apósa nagyon régóta ott dolgozik, kérdezzük meg tőle, tud-e róla. Behívta apósát, megkérdeztem ismerte-e apámat, ő azt válaszolta „A főnököm volt”. Bővebbet is szerettem volna tudni, ő azt mondta, „Csak arra emlékszem, hogy egy vékony, alacsony, fekete férfi volt, az tudom, hogy fiatalon meghalt.”

1978-ban elhelyezkedtem egy építészeti tervező intézetben. Nagyon vonzott az intézmény szellemisége, az akkori idők legnagyobb épületeinek terveit készítették el fantasztikusan tehetséges emberek. Bántott viszont az ott dolgozó emberek számomra túlzott nagyképűsége, udvariatlansága, modortalansága (70-es évek vége, sikk volt értelmiségi körökben is csúnyán beszélni, mindenkit leszólani, kritizálni).

Úgy éreztem, az emberek csak a saját munkájukat becsülik. Sok tehetséges ember dolgozott együtt, de a másik munkájában (sokszor kiemelkedő alkotásokban is) mindig csak a hibát keresték. Nagyon nehezen tudtam beilleszkedni, nem találtam a helyemet a kollégáim között. Feszült volt az osztály légköre, örökösen

mérgezett nyilak röpködtek a főnök és a beosztott munkatársak között. Nem tudtam eldönteni kinek van igaza, hiszen sem szakmai ismeretem, sem rafináltságom nem volt ahhoz, hogy kiderítsem, melyik oldalnak van igaza, ki mellé lehet odaállni. A hátam fájt, ha bementem a főnökhöz, olyan hideg, rideg tekintete volt. Amikor a kolléganőim hosszabb szabadságra mentek, főnököm elbeszélgetett velem, hol tartok a betanulásban, látta igen lassan haladok, azt mondta, majd ő felgyorsítja fejlődésemet. Így is volt, igyekezett nagyon gyorsan betanítani, én vettem a lapot.

Egy meleg nyári napon bejött hozzá egy rendkívül mutatós, középkorú kolléganőnk, akiről hírlett, ő a főnök barátnője. Előttem elkezdtek egymást simogatni, meg kétértelmű megjegyzéseket tettek. Én azt sem tudtam, hogy menjek ki az irodából. Nagyon undorított az eset. Eddig sem becsültem főnökömet sokra, de ezzel a gesztussal megmutatta, semmit nem ér a jó szakember az ember nélkül.

Ezen a munkahelyemen ismerkedtem meg férjemmel, Endrével. Ő nagyon udvarias, de gátlásos, magányos fickó volt. Nem sokkal előtte vesztette el édesapját. Számomra egyértelmű volt, hogy engem nagyon akar. Én igazán nem tudtam, akarom-e ezt a kapcsolatot, mert egy kicsit elbizonytalanított az ő minden téren meglévő gátlásossága, merevsége, viszont nagyon vonzott a tisztessége, segítőkészsége, félszeg mosolya, műveltsége, szakmai elhivatottsága, családhoz való hűsége. A munkahelyen, ha kért valamit, mindig nagyon segítőkész volt, ő is új dolgozó volt itt. Azt mondta egy alkalommal, nagyon örül, hogy velem találkozott, szerencsére én is

vidéki vagyok, mert egy pesti nő nem állt volna vele szóba. Ezt nem értettem, de nem is firtattam.

Első dolga volt, hogy elvitt az intézet által tervezett nagy sportcsarnok építkezéséhez. Eddigi életem folyamán még ilyen nagy építkezést nem láttam. Bevezetett az építészet történetébe. Faltam az új ismereteket, de az építészekkel nem nagyon tudtam a hangot megtalálni, volt közöttük olyan, aki kifejezetten nagyképűen, lekezelően jött be az irodánkba. Zavart a stílusuk. Volt olyan is –, a legnagyobbak közül való –, aki rendkívül szerényen és kedvesen viselkedett. Munkahelyemen változatlanul nem éreztem magam otthon, kerestem a lehetőséget, hogyan és hová tudnék továbbállni, nem tudtam a kolléganőimet és a főnökömet elfogadni később sem. Pedig addigi életem legszebb feladata volt az ottani munkám. Az első adandó alkalommal eljöttem az intézetből.

Teljes figyelemmel leendő férjem felé fordultam. Egy évi együttélés után döntöttem el nagy nehezen, hogy képes leszek vele élni az életet. Szerettem volna gátlásait feloldani, hogy minden téren boldogok lehessünk. Végül 1980. áprilisában összeházasodtunk. 27 éves voltam, férjem 12 évvel idősebb nálam. A nevemet nem változtattam meg, maradtam lánynéven. Ő az esküvői bejelentkezésre várva, feltette a kérdést, hogyan akarom használni a nevemet. A válaszom egyértelmű volt.

Anyósommal a kapcsolatot szerettem volna harmonikussá tenni. Ő egy nagyon szép, ősz hajú, szomorú mosolyú idős nő volt, de éreztem benne valami furcsa, idegenszerűséget. Azt éreztem, hogy ő is idegennek tart, csak a fia kedvéért tud kicsit kedves lenni velem. Az első hosszabb, náluk töltött idő után

kijelentette, „neki nincs pénze ennyi ideig, ennyi embert etetni.” Ekkor nagyon megsértődtem, mert nem üres kézzel mentem hozzájuk, hanem tele szatyorral, ott segítettem a házimunkában ahol csak tudtam. Azonnal hazamentem leendő férjemmel együtt, aki akkor szó nélkül követett engem. Ő ebben az időben már velem lakott néhány hete.

Együttélésünk alatt –, apám és az én tulajdonomat képező házban laktunk –, apám által már nem használt műhelyt és szeneskamrát újíttunk fel, helyette építettünk melléképületet. A nagyon szerény esküvő után, apámék nem segítettek nekünk, magunkra voltunk utalva. Sokszor még a legelemibb segítséget is megtagadták tőlünk. Értetlenül álltunk, mert az tudtuk, hogy öregek és kisnyugdíjasok, ha már segíteni nem tudnak, legalább ne gátoljanak. Ők csak a hétvégeken jártak ki, húgom élt még a nagy lakás egyik szobájában. Apám nem ment bele, hogy a nagy lakást átalakítsuk a magunk ízlésére. Az igaz, mi is sokszor voltunk feldúltak, türelmetlenek velük, de annyira érthetetlen volt a viselkedésük.

A férjem nagyon szoros kötelékben élt a családjával, minden vasárnap délután együtt töltöttünk édesanyjával és húgaival, Lónival aki együtt lakott anyósommal és Eszterrel, aki már nem élt otthon.. Abban az időben költözött el otthonról Budapestre, amikor a férjem hozzám.

A lányok egyedül éltek, úgy éreztem teljesen magányosan, sokat nem tudtam meg róluk, mert nagyon zárkózottak, gátoltak, merevek voltak.

Társaságuk nem volt ugyan ellenemre, de a velük való találkozások nem voltak feltöltőek, boldogítóak. Időnként nagyon untam magam közöttük. Kevés volt a

közös téma, ők nagyon maguknak valók voltak, én nyitott és szertelen. Pedig tudtam, hogy művelt, zenét, művészeteket kedvelő emberek, így sem akadt közös témánk hosszabb távon.

Néha előfordult velem, hogy minden különösebb ok nélkül nem kaptam levegőt, úgy éreztem fuldoklom, nyomás van a szívemen. Amikor orvoshoz mentem, enyhe idegnyugtatót adott.

János, a nagybátyám nagyon kedvelte férjemet, tetszett neki, hogy olyan magas, nyúlánk, mindig azt mondta, olyan, mint egy angol gárdatiszt. Anyagi helyzetünk rendezésében sokat segített, nagyon gáláns. Ő külföldön, belföldön nagyon elismert művész. Tudtam, nem tehetős, nagyon szerényen él. Ismerve nagyjából az életútját, tudtam őt sem segítette senki. Ő életem meghatározó egyénisége, vezérfonala, nagyon csodálom és szeretem. Sajnos nagyon ritkán találkozunk, de minden alkalommal feltöltődöm mellette, pedig nem sokat beszél, de amit mond, mindig leül bennem.

A nászutat a jugoszláviai Krk szigeten töltöttük, csodálatos természeti szépségek tárultak elém. Az Adriai tenger egészen más volt, sokkal kékebb volt az ég, pirosak voltak a barát-apáca fedésű cserepek. A viharos tenger is más volt, erősebbnek, bömbölőbbnek éreztem, mint a Fekete-tengert. Láttuk a plitvicei tavakat, eljutottunk Opatijába, Rijekába. Nagyon vonzott a déli emberek kedvessége, ráérőssége, nyíltsága. Volt egy boltos, akinél csak egy bőrtáskát vettem, felpróbáltam egy bőrkabátot is, de az már nem fért bele a pénzünkbe, mégis minden nap, ha arra jártunk, köszöntött a boltjából. Egy alkalommal a tengerparton összefutottunk, ránk köszönt végtelen kedvességgel.

Egy délután a tengerparton sétálva egy luxusjacht futott be a kikötőbe. Láttam, hogy a gazdái kb. 35-40 éves emberek. Életemben először éreztem azt, hogy én soha nem juthatok ilyen luxushoz, egy kissé elsírtam magam. Volt a szállodában egy csúnya német turista nő, láttam neki nagyon tetszik a férjem, minden reggel nagy köszönéssel üdvözölt bennünket, közben a szeme majd kiesett, ahogy a férjemre nézett. Ezért ugrattam férjemet, ő mérges volt ezért, nem vette a lapot.

A nászút jól sikerült. Úgy éreztem közel kerültem férjemhez. Visszatérőben a repülőgép viharba került, elkapott a félelem, hogy lezuhanunk és meghalunk. Nem sikoltoztam, nem hisztiztem, csak nagyon féltem, fuldokoltam. Hazaérve, úgy éreztem, hogy sikerült egy időre feltöltődni az emlékekkel, azt mondtam a férjemnek, ide még vissza kell jönnünk a gyerekekkel.

Nem sokkal a nászutunk után találkoztunk nagybátyámmal, aki elmondta, a család anyai ágának egyik fele Brünnből jött Magyarországra, a másik ága pedig Horvátországból. Biztos ezért éreztem ott olyan jól magam.

Közben Edit húgom elköltözött tőlünk, lakást kapott az intézet segítségével. Megtalálta a párját, aminek csak azért nem tudtam örülni, mert Péter bizony nem vetette meg az italt és a családja is hasonlóan viselkedett. Valószínűnek tartom, azért érezte Edit sürgősnek, hogy találjon valakit, mert én abban az időben már másállapotban voltam. Előtte volt egy méhen kívüli terhességem is, amely lelkileg-testileg megviselt, de az orvos mondta, hogy erős vagyok, biztos lehet gyerekem. Néhány hónapig úgy éreztem, nem akarok gyereket, féltem, hogy nem tudom megszülni, vagy rámegyek.

Iszonyú görcsbe jöttem. A testi együttlétet sem kívántam, csak nehezen vettem rá magam, hogy szeressem a férjemet. Azzal vádoltam, hogy tönkre akar tenni a gyerekszüléssel.

Kellemetlen konfliktusok alakultak ki. Az anyósommal együttlakó sógornőm Lóni, szerette volna a házat budapesti lakásra elcserélni, mert nagyon neheze esett a nagy lakás fenntartása, fűtése, a mama pedig semmit nem tudott, nem akart csinálni. Végül addig, ment a perpatvar, hogy a kisebbik Pesten élő sógornőm Eszter, kikövetelte a részét, amikor Dunakeszire egy lakótelepi lakásra sikerült elcserélni nagy-nagy manőverek árán a házat. Javasoltam a férjemnek, hogy az ő részét ajánlja fel az anyósommal együtt élő sógornőmnek, hiszen tudtam, hogy szegény, rosszul fizetett kishivatalnok. Így is tett, ezért Lónival kapcsolatunk egyre jobbá, szorosabbá vált. Ekkor a férjem és Lóni sógornőm megtiltották Esztinek, hogy látogathassa az anyját. A mama ettől a testvérháborútól még jobban összeomlott. Nagyon szerette gyerekeit, főleg a fiát és a kisebbik lányát Esztert, fájt neki, hogy ennyire a végletekig kiéleződött a helyzet közöttük.

Keveset mentünk társaságba, színházba, kiállításokra. A férjem a régi ismerőseimet, barátaimat nem tudta elfogadni, mindenkire volt egy-egy negatív kritikai észrevétele, úgy éreztem nem szívesen van a társaságukban. Ekkor lassan abbahagytam a velük való találkozgatást és elsősorban csak az ő családjával illetve Laci barátjával és annak feleségével Miróval találkoztam. Őket kedveltem, bár az asszony nem volt igazán szép és kedves nő, de mindig nagyon adott arra, hogy szépen terített asztal legyen, senki éhes, szomjas ne

legyen nála. A férj vidám, jópofa, kissé hangos fiú volt, ő volt a társaság közepe, vitte a prímét.

Férjem nem tudta elfogadni a barátja többi ismerőseit társaságnak, mi mindig csak négyesben találkoztunk. Ennek is örültem, nagyon vártam a velük való együttlétet, mert feldobódtam ilyen alkalmakkor. A férfi a Népművészeti Vállalatnál, mint kereskedelmi osztályvezető, a nő külkereskedőként a Hungarotexnél dolgozott. (Későbbiekben férjem a barátjával megszakította a kapcsolatot, így senki barát nem maradt körülötte.)

Krk szigetén megismerkedtünk egy fiatal házaspárral, Tiborral és Magdival, akiknek egy kislányuk volt, Andika. Velük olykor-olykor találkoztunk, beszélgettünk, hol náluk, hol nálunk. Itt a férfi műszaki ember volt, a felesége ápolónő. Nagyon ritkán összejöttünk egy gyerekkori barátnőmmel Ágikával aki fogorvos és férjével Lacival, aki nyomdász. Ők később leköltöztek vidékre.

A húgommal és párjával nem találkoztunk gyakran, mert Pétert én sem, férjem sem, de még az öregeim sem tudták elfogadni, mert nagyon kellemetlen volt a testi-lelki ápolatlansága. Öreg szomszédom Tóth bácsi – aki egy igen kemény, becsületes munkásember volt, is kifogásolta a fiú iszákosságát, óva intette – velünk együtt – Editet, ne válassza őt. Nem hallgatott ránk. Későbbiekben kértem Editet, amikor csak lehetséges ne Péterrel jöjjön, mert nem tudom elviselni ezt az embert. Ő ezt tudomásul vette, azóta is tartjuk a kapcsolatot, mely bármilyen ritkán is találkozunk, bensőséges. (Kislányával szokott eljönni –, mióta nagyobb a gyerek –, azóta egyedül. Tudom, ez mindig konfliktust jelent a számára,

mert a férje iszonyúan féltékeny, minden percéről elszámoltatja és tiltaná is tőlünk, gondolom az ellenszenv kölcsönös.

Egy idő múlva kezdtem érezni, hogy a férjemmel való kapcsolatunknak új tartalmat kell adni, mert teljesen ki fog ürülni. Nagyon kívántam, hogy teherbe essek. Nem sokkal a gondolat megszületése után –, a méhen kívüli terhességet követően 1 évvel –, megfogant bennem gyermekünk. Másállapotom a harmadik hónap végéig tulajdonképpen zavartalan volt, de ahogy bejött a nyári forróság, kánikula felerősödött a hányás, émelygés, láb- és kézdagadás miatt kórházba küldtek kivizsgálásra. Két hétig voltam bent, azután itthon pihentem, majd visszamentem dolgozni. A Zeneakadémián dolgoztam ebben az időben, Eszti sógornőm által kerültem oda. (Ő is zenei területen dolgozott.) Az épületben felújítások voltak és az erős olajfesték szagtól rosszul lettem, hánytam, ájultoztam. Ezután az orvos felvett folyamatosan betegállományba, vérszegénység, alacsony vérnyomás és súlycsökkenés miatt.

Endre a terhesség alatt nagyon figyelmes volt, talán túlságosan is féltett. A féltés félelmet váltott ki bennem, hogy tényleg baj lehet, itthon kell maradnom betegállományban, pedig egy idő után nagyon vágytam az emberek közé.

Kollégáim meglátogattak, egyik kolléganőm Marika, levelezett velem. Anyósom a terhességem alatt nálunk töltött néhány napot a lakásuk festésekor. Nagyon rossz idegállapotban volt, örökösen kényszeresen visszatért a rögeszméihez, mi lesz, ha elfogy télen a fa, ha nem lesz élelem. Előfordult, hogy nem volt képes arra, hogy az általam elkészített ebédet elővegye, megmelegítse és

megegye. Elmesélte, amikor ő terhes volt, beütötte a fejét az ablakba, odakapott és biztos azért lett a fia fején ez a csúnya, nagy anyajegy. Nem hittem ebben, inkább attól féltem, nehogy öröklődjön.

Ahogy az idő haladt előre sokszor előfordult, hogy éjjel nem tudtam aludni, nappal pótoltam az alvást. Súlyom változatlan volt, semmit nem gyarapodtam. Gyakran hánytam napközben is, nemcsak reggel. Néha elájultam, vizketett a bőröm. Előfordult, hogy rám jött a félelem a szüléstől, bezártam magamra az ajtót, ablakot és üvöltöttem. Ilyenkor megkönnyebbültem.

Az otthoni munkákat mindig elvégeztem, mostam, vasaltam, takarítottam, főztem, vásároltam. Szabadidőmben sokat voltam a kertben jó levegőn, olvastam a gyereknevelési tanácsadó könyveket, még kézimunkáztam is. Egy alkalommal megmutattam nagybátyámnak és a húgomnak, amit kivarrtam, mindketten megdicsérték, nekem nem tetszett a saját munkám. Edit művészi fokon tudott kötni, varrni, horgolni a csonka kezével.

Utolsó hetekben jártam, amikor egy éjszaka arra lettem figyelmes, hogy Endre nagyon forgolódik és sóhajtozik. Kérdeztem mi baja van, azt felelte, hogy biztos az ebédre megevett babfőzelék megfeküdte a hasát, nagyon fáj. Kértem, hogy mutassa meg a hasát, nyomkodtam, kérdeztem hol fáj? Ha megnyomtam az egyik oldalt, fáj a másik oldalon is. Hajnalban elküldtem az ügyeletre, mert úgy gondoltam, hogy vakbélgyulladás van, nézzék meg. Az ügyeletes orvos azt közölte, menjen vissza reggel a sebészetre, majd ott megmondják mi a baja. A sebészet beutalta a kórházba, vakbélműtétet javasolva.

Amíg vártam a férjemre, hogy hazajön, bekészítettem a kórházi holmit, az enyém már régebben össze volt készítve, indulásra készen. Megbeszéltük, ha őt beutalják a váci kórházba, én is befekszem a Péterfy utcai kórházba, (ott volt fogadott orvosom) mert egyedül egy családi házban, telefonösszeköttetés nélkül nem mertem maradni. Így is történt.

Endrét még aznap este megműtötték, majdnem perforált a vakbele. Másnap a kórházban a professzor úr közölte velem, még egy hónapom van hátra, maradjak nyugodtan, hozassak be mindenféle újságot, kötést, (fogadott orvosom szabadságon volt).

Este beszélgettem telefonon Marikával, a kolléganőmmel a Zeneakadémiáról. Ő kérdezte, hogy vagyok, én azt mondtam jól, csak egy kicsit fáj a derekam. Azt mondta „Nehogy csinálj nekem egy babát reggelre.”

A telefont letéve, visszamentem a helyemre, lefeküdtem, mert fáradtnak éreztem magam. Hirtelen egy késszúrás szerű fájdalom hasított belém. Az egyik szobatársam, aki már tapasztaltabb nő volt, azt mondta kislány, te most szülni fogsz.

Elmentem a szülőszobára, ott egy szülésznő megvizsgált, közölte 4 ujjnyi a méhszáj. Kérdezte kinél akarok szülni, hívják-e az orvosomat, vagy az ügyeletes orvosnál megszülok. Ez este 7 órakor volt, ekkor jött a váltás. Kértem, szóljanak az orvosomnak. Szerencsére közel lakott a kórházhoz, így kb. 10 perc múlva rohanvást megjelent, futva ráadták a kesztyűt, köpenyt, meg amit kellett. Azt mondta, itt rövidesen baba lesz. A fájások erősödtek, halkán nyöszörögtem, nyögtem, az orvos azt mondta, spóroljak az erőmmel, mert gyenge és

sovány vagyok. A fájások most már nem szűntek. Ekkor valamit az arcom elé tartottak, szóltak, hogy nagyon lélegezzek és egy pillanat múlva felsírt a gyerek.

Fiú, mondta az orvos és elkezdett ellátni, a bábaasszony megmutatta fekete hajú, gyönyörű baba volt. Endre diadalmasan ordított bele a világba. 1982. december 9. csütörtök este 8 óra volt. Kisfiam 2,80 kg súllyal, 51 cm hosszal született. Ez volt életem legszebb pillanata. Nagyon gyorsan elvitték tőlem. A baba szemében egy piros folt látszott, ijedten kérdeztem, mi az. Az orvos azt felelte ő is nagyon segített, nagyon meg akart születni. Kértem mutassák meg a placentát, amiben a gyermek fejlődött. Miután elláttak kezembe adták a telefont és mondták hívjam fel akit értesíteni akarok. Ekkor apámék lakását tárcsáztam, ott a felesége vette fel a telefont, elkezdett kiabálni, ugye megmondtam „gyerek” lesz!

A fájdalmat amit éreztem úgy felejtettem el, ahogy volt. Nekem sokszor egy erősebb menstruáció több fájdalmat okozott, mint ez a gyorsan lefolyt szülés. Nagyon boldog és megkönnyebbült voltam, csak azt sajnáltam, hogy a fiamat elvitték tőlem. Szerettem volna, ha mellettem maradhat, de azt mondták a kismamáknak aludni kell.

Ezután Eszti sógornőmet hívtam fel, kértem értesítse a férjemet a váci kórházban, fia született. Ezután kitoltak a folyosóra, ahol egész éjjel nem tudtam aludni, a nyitott szülőszoba ajtón keresztül végighallgattam egy anyatársam szülését. A szülésznő –, aki időnként megvizsgált azt mondta, még életében nem látott olyat, mint én, akinek ilyen gyorsan húzódott össze a méhe, mint az enyém.

Reggel felé betoltak a helyemre, ahol a kimerültségtől a lábam összecsukslott, amikor át kellett feküdnöm az ágyra. A fiatal ápolónő türelmetlenül rám szólt, ne játsszam meg magam. Megkérdeztem szült-e már? Akkor beszéljen, ha már túl van rajta.

A nappalos ápolónők kitüntetett figyelemmel kísérték, tudták a férjemmel mi történt, az orvosok nyugtatgattak, akár egy hónapig is bent lehetek, ha a férjem nehezen gyógyulna. Nagyon jól esett a figyelmességük, kellett is, mert nagyon magányosnak éreztem magam. Délelőtt Marika kolléganőm –, akivel este beszéltem, hozott egy adag friss húslevest, egy másik kolléganőm édesanyja küldte, neki is aznap született meg az unokája. Azt is felajánlotta náluk lehetek addig, amíg a férjem ki nem jön a kórházból, mi az neki két kismama, két kisbaba. Boldog voltam, ahogy éreztem kollégáim felém áradó szeretetét.

Az orvosok megengedték, hogy az orvosi szoba telefonját használjam, hívhassam a férjemet Vácon a kórházba. Ő túlradóan boldog volt, éreztem még az éteren keresztül is, hogy mennyire örül. Mondta, igyekszik erősödni és mielőbb értünk jönni. Elmondtam, milyen kedves ajánlatokat kaptam, ő kijelentette szó sem lehet róla, hazamegyünk együtt. Mondtam, nem kell sietni, türelmesek velünk az orvosok, a nővérek.

A babámat csak a délelőtti 10 órás szoptatásnál hozták ki. Ekkor vehettem igazán kezembe, dédelgethettem, simogathattam. Gyönyörű bőre volt, gömbölyű feje, kék szeme, hosszú, sűrű haja.

Nyugodtan pihegett, szuszogott a kezem között, nem akart szopni. Mondták, hogy az éjjel éhes volt, kapott pótlást, egy kicsit lusta, nógassam. Egy rövid időre

hagyták nálam, aztán elvitték, azzal, hogy pihennem kell. Minden alkalommal amikor elvitték, nagyon hiányzott.

Délután jöttek a látogatók. Sógornőimnek, Edit húgomnak örültem, anyósom nem jött be, ő már ebben az időben sokat gyengélkedett. Apám feleségének nem örültem, mert azzal kezdte, apám cukros, kómás állapotban van kórházban. Igaz, a húgom tiltotta, ne szóljon, de ő „nem akart előttem titkolózni.”

A húgom nagyon dühös volt, „miért kell egy kismamát izgatni, még a végén elmegy a teje.” Aznap éjszaka szörnyű álmom volt. Apám ült egy kökerítés szélén, kezében egy üres pohár, vízért könyörög, én azt mondom, nem szabad adnom, az orvos megtiltotta.

Hajnalra belövellt a mellemben a tej, a baba nem akart szopni, a szünetekben a nővérek adtak neki pótlást, amikor kihozták aludt. Iszonyúan kínlódtam, olyan volt a mellem, mint két fényes labda, feszült, fájt. Mellszívó a kórházban nem volt. Rögtön korán reggel kértem Eszti sógornőmet, hozzon mellszívót, mert nagyon kell. Délutánra a babám éhesebb volt, biztos kicsit éhezettették és hatalmasat szopott, végre megkönnyebbültem.

Szombati látogatáson berobbant hozzám János, a nagybátyám és elhalmozott mindenféle jóval, széppel. Közben elmesélte, hogy péntek este a portás nem engedte be, mert már letelt a látogatási idő. Hiába akart borravalót adni, még attól sem hatódott meg az öregúr. Ekkor nagybátyám azt mondta neki „ő egy boldog apa”, azt válaszolta a portás, „maga holnap is boldog apa lesz.” Amikor a fiamat megmutatták János nagybátyámnak a monitoron, ő önmagáról elfeledkezve azt kiáltotta: „ez a gyerek már most egy kész zseni!” Fiam morcosan fintorgott, miért keltik fel, minek ez a nagy felhajtás.

Férjem saját felelősségére 1 nappal előbb jött ki a kórházból, otthon befűtött a lakásba. Még aznap este bejött a kórházba megnézni a fiát. Másnap reggel Lóni sógornőm kíséretében hazavittük gyerekünket. Hazatérve rend és tisztaság, meleg lakás fogadott bennünket. A férjem a műtött hasával mindent megcsinált nekünk. Nagyon hálás voltam ezért.

Este eljött hozzánk Laci a barátja, hozott sok ajándékot és vidáman viccelődtek a férjemmel. Én sajnos egy kicsit fáradt és gyenge voltam. A baba aluszékony volt, nem akart szopni, a mellem megint nagyon fájt, kértem, hívjanak orvost, mert félek, hogy begyullad. Az orvos egy nagydarab fiatal ember volt, meglátta a fiamat és mosolyogva azt mondta, ez egy óriás az övéhez képest. Az ő gyereke 1,90 kg-mal született. Az enyém 2,80 dkg-s 51 cm-s édes csöppség volt. Megnézett, nagyon kedvesen beszélt velem és jó tanácsokkal látott el, ettől elmúlt a fáradtságom, már nem voltam szomorú, hogy a fiam nem akar szopni.

Férjem a műtete ellenére nagyon szorgalmasan, odaadóan intézett körülöttünk mindent, segített a baba körül is. Csak akkor volt rám nagyon dühös amikor, kiderült, hogy a házassági anyakönyvi kivonatba nem írták be, Endi kinek a nevét fogja viselni, emiatt el kellett mennie a helyi anyakönyvi hivatalba is. Más segítségünk nem volt, bár az öreg szomszédom – Tóth bácsi – felajánlotta segítségét, melyet férjem tapintatosan, de visszautasított.

Apám feleségét kitiltotta, közölte vele, hogy karácsonyra jöjjenek, mert addigra leszek erősebb, most pihennem kell és nyugalomra van szükségem. Apám még kórházban volt ekkor. Néhány vendéget fogadtunk: János

nagybátyámat, Edit húgomat, férjem édesanyját, sógornőimet, meg egy középiskolai barátnőmet Lászut.

Minden figyelmemet gyermekem gondozása, ápolása kötötte le, ebben a férjem jó partner volt, figyelmes, kedves, gyengéd volt. Amilyen gyenge voltam szülés után, olyan gyorsan talpra álltam. A kezdeti nehéz időszak után kialakult a napirend, melyet igyekeztem a lehető legkövetkezetesebben betartani, mert azt tudtam - más családoknál nyert tapasztalatból, valamint a tanácsadó könyvekből -, hogy a gyereknevelés alapja a rendszeresség, a gyengéd, de következetes szeretet. Sokan adtak tanácsot, mindenkit udvariasan meghallgattam, a magam józan belátása és a fiam iránt érzett rajongásom alapján tettem a dolgom. Férjem is visszatért a munkájához, magamnak kellett mindent megoldanom napközben, de örültem is, hogy nincs aki folyton irányítgat, kritizál, beleszól mindenbe. Életemben először igazán felnőttnek és önállónak éreztem magam.

A szülés utáni felülvizsgálaton orvosom gratulált, hogy ilyen gyorsan helyrejöttem, azt mondta ez ritkaság. Férjem már nagyon várta, hogy ismét szerethessük egymást, bevallom nekem nem nagyon jutott eszembe, mert a szoptatás (4 hónapig szoptattam a fiamat), és az állandó készenlét estére nagyon elfárasztott, úgy zuhantam be az ágyba. Együttléteink számomra egyáltalán nem voltak kellemesek, mert nem kívántam a szexet, csak a férjem kedvéért tettem. Egy alkalommal eléggé kellemetlenül ki is fakadt ellenem: „olyan vagy, mint egy darab deszka.” Nagyon rosszul esett, nem tehettem róla. Napközben minden rendben volt közöttünk, együttlétünk szinte idillinek tűnt, imádta

Endit, sokat foglalkozott vele, örült, ha ő fürdethette, pelenkázhatta.

Eléggé jól türtem az egyedüllétet, ha egy kis szabadidőm volt olvastam, zenét hallgattam, kiültem a kertbe, később lemez- és könyvkatalógust készítettem, melynek hasznát is vettük, a hagyományos lemezeinket eladtuk bizományiban, és férjem áttért a kazetták gyűjtésére. Ez volt az ő nagy szenvedélye. Nagyon szerette és szereti is a régi slágereket, country-zenét. Gyűjtötte is, nem volt hónap amikor ne vásárolt volna, bár időnként kértem, hogy ne ilyesmire költse azt a nagyon kevés pénzt amit megkeresett, meg amit én Gyesként kaptam. Sokszor hó végén alig volt egy százasom, volt időszak, amikor a kertben általam megtermelt zöldségből csomagokat készítettem, a leszedett gyümölcsöt kosárba raktam és biciklivel kivittem eladni a piacra, annyira kellett a pénz. Ilyenkor tiltakozott „az én feleségem ilyesmit ne csináljon”, erre azt válaszoltam: „a te feleségednek nincs pénze, ezért úgy szerezz, ahogy tud.”

Ruhám úgy akadt, hogy sógornőméktől kaptam általuk már „kinőtt” ruhákat, vagy alkalmiban vásároltam néha. A szomszédasszonyomtól, Borikától –, aki gyerekkori barátnőm volt –, rengeteg gyerekholmit kaptunk, évekig alig kellett venni. Férjem egyébként az ételben, ruházkodásban nem volt nagyigényű, annál inkább rajongott a műszaki dolgokért, ami eszébe jutott meg is vette. Imádott fűrni, faragni, sok mindent készített saját kezűleg, ez volt a kikapcsolódása. A munkahelyén többletmunka nem nagyon akadt, sokszor volt alkalma korán hazajönni, akkor igyekezett minél többet a műhelyében barkácsolni. Ügyesen barkácsolt sok

mindent, mert pénzünk nem volt, takarékbetétünk sem, máról holnapra éltünk.

Nem járt el otthonról, nagyon ritkán a barátja családjával jöttünk össze, vagy a Krk szigeten megismert kis családdal. A hétvégéket a családi összejövetelek jelentették. Ritkán, amikor fiunk nagyobb volt elvitt bennünket kirándulni. Néha kértem, hogy hozzon színházjegyet, olykor elmentünk, a gyereket sógornőmre hagytuk. Ő jött át hozzánk, egyszerűbb volt, mert anyósom már beteges, rossz idegállapotú volt. Sokat volt kórházban ideg- vagy belgyógyászati osztályon, a kedélye mindig nyomott volt.

Egy napon nagyon rosszul lettem kisbabám kb. 9-10 hónapos volt. Lázas voltam, hánytam, hasmenésem volt, nagyon legyengültem nem tudtam fennmaradni. Az ügyeletes orvos közölte, hogy eperohamom van. Mondta, feltétlenül csináltassak eperöntgent, biztos van epekövem is. Valóban volt, azt javasolták műtessen meg magam. Ekkor még nem akartam, mert hosszú távon nem volt kire hagyni a gyereket, anyósom beteges volt, apám viszonylag jól volt és szerette is Endit, de a felesége már egyre szenilisebb, beszámíthatatlanabb lett. Ezután igyekeztem diétával rendben tartani magam. Anyósom nem tudott az unokájának örülni, amikor az 1 éves születésnapot nála ünnepeltük, nem főzött ünnepi ételt, csak egy tökfőzeléket sült hússal és a főzelékhez egy több nappal lejárt szavatosságú tejfölt akart felhasználni, amire én közöltem, hogy sem a gyerekemnek, de magamnak sem vagyok hajlandó elfogadni. Ebéd után kijelentette a kisebbik lányának „tőled akartam unokát, nem tőle!” Úgy éreztem, mintha kést vágott volna belém.

Azt még csak el tudtam volna fogadni, hogy engem nem kedvel, de hogy a fia gyerekét sem ezt már nem.

Apámékkal a kapcsolatunkat csak az én állandó egyensúlyozással sikerült úgy-ahogy stabilizálni. Nem igazán fogadták el férjemet, ő sokat kritizálta őket, apám minden munkáját leszólta előttem, holott az ő házában laktunk. Semmi nem tetszett, mindent ócsárolt. Az igaz, ha apám kérte a segítségét, akkor segített.

Apám sokszor volt a felesége szócsöve mifelénk, (éreztem, hogy az öregasszony áskálódik ellenünk), még azt is mondta költözzem anyósomékhöz, mert el akarják adni a házat. Én erre azt mondtam, jogom van itt élni, csak úgy megyek bele abba, hogy eladja a házat, ha szereznek egy önálló lakást, mert én nem akarok anyóssal együtt lakni.

Később apám felesége javasolta, hogy fordítsunk a helyzeten ők lesznek a kislakásban, mi a nagylakásban. Talán az utolsó tiszta pillanatában rájött, szüksége lesz a segítségünkre, hiszen ekkor már cukros, magas vérnyomásos, zavart gondolkozású ember volt. Sok és kemény munkával helyrehoztuk a fenti lakást, felköltöztünk. A kislakást berendeztük apáméknak, akik nyaranta, hétvégenként használták, télen a fűtés miatt csak nagyon ritkán jöttek ki.

Anyósomon strúma műtétet hajtottak végre, nagyon gyorsan felgyógyult, pedig azt hittük, hogy talán nem is éli túl a műtétet, olyan rossz állapotban volt. Hittem, hogy a gyerekei között dúló vizsály okozta a rossz lelkiállapotot nála.

Lóni sógornőm későn járt haza a munkából, anyósom már semmit nem akart a lakásban tenni, folyton fáradtságra, levertségre hivatkozott. Állandóan arról

panaszkodott, milyen egyedül van. Ekkor szereztem neki a helyi szociális foglalkoztatótól munkát. Gézcsomagolás volt, számomra rendkívül unalmas munka, de ő szinte felüdült attól, hogy a foglalkoztató főnöke mindig dicsérte ügyes kezéért, alapos munkájáért. A pénz amit ezért a munkáért fizettek minimális volt.

Egy nyári napon hatalmas vihar tört ki. Iszonyúan villámlott, szakadt az eső. A fiamat a karomban tartva néztünk kifelé az ablakon, közben a rádió szólt. Hatalmas csattanás hallatszott, az elektromos műanyag fedők kiestek a falból. Nagyon megijedt a kisfiam, én uralkodtam magamon, de reszketett kezem, lábam. Szerencsére csak a kéményen lévő szélkakasba csapott bele a villám. A biztosító kifizette kárunkat. Férjem a tetőt ért hibát kijavította.

Amikor a gyerek elérte a 2,5 éves kort elmentünk vele nyaralni beutalóval Zalakarasra. A nyaralás elég jól sikerült. Közben Endi kicsit betegeskedett, mert nem bírta a gyógyvizet. A férjem munkahelyén lehetett volna a Balatonra is szerezni beutalót, de ő utálta a Balatont. Még egy alkalommal voltunk Zalakaroson, azt hittük, már nagyobb a fiunk, bírni fogja a gyógyvizet, de sajnos újból beteg lett, a többi gyerek is szenvedett kisebb-nagyobb fertőzéstől. Későbbiekben 2 alkalommal Vasegerszegen nyaraltunk egy gyönyörű kastélyban, ahol mindhárman nagyon jól éreztük magunkat. Onnan Bükre lehetett átjutni. Endi ott is beteg lett a gyógyvíztől.

Fiamat 3 éves korában Lóni sógornóm 1 hétre elvitte a Balatonhoz. Semmi baja nem volt, a többi felnőtt is körülrajongta, sok gyerek volt, nem unatkozott. Nagyon szeretett rajzolni, mindenki művész úrnak szólította.

A Gyes lassan a végéhez közeledett, Endi szépen fejlődött, sokszor volt szabadidőm mellette, próbáltam az angol nyelvet magamtól tanulgatni, időnként a szomszéd kismamákkal beszélgetve töltöttük az időt, közben a fiaink játszottak. Munkahelyemmel tartottam a kapcsolatot, időnként bejártam, kollégáim közül is néhányan kijöttek hozzám. Nagyon szép emlék számomra, csoda volt látni egy kisgyerek napról napra történő fejlődését, alakítani, nyitni a kis elméjét, hallani gügyögését, figyelni ügyes mozgását. Egy alkalommal kisebb nyári fertőzése volt, az ügyeletes orvos meglátta őt, és azt kérdezte mennyi idős ez a gyermek? Mondtuk, hogy 1/2 éves. Melegen gratulált és közölte, hogy a reflexei alapján 1 évesnek tűnik. Nagyon büszkék voltunk. Kisfiunk nagyon gyors szellemi és fizikai fejlődést mutatott 7 hónaposan ült és állt, 1 évesen elindult, és kisebb szavakat már 9 hónapos korától számomra érthetően kimondott. Egy napon figyelmes lettem, hogy nagyon mondja a magáét. Az összes általa ismert szót egyszerre mondta ki: papa, mama, baba, ham, adjál. Szerencsére nem volt sokszor beteg, vidám, kiegyensúlyozott, bár kissé akaratos gyermek volt.

A Gyes letelte előtt megkeresett é férjemen keresztül – a Zeneakadémiáról a főnököm. Kérték menjek 1 hónappal előbb vissza, mert a helyettesem nem bírja a sok gépelést, kikészült a keze, nagy szükség lenne rám. Boldogan rohantam vissza, már nagyon vágytam a Zeneakadémia gyönyörű épülete után, hallgatni napközben a növendékek gyakorlását, vagy időnként belopakodni egy-egy főpróbára. Annyi volt a kérésem, hogy 6 órában dolgozhassak, mert a gyereket nem akartam túl korán kelteni, s túl későn érte menni. Így

álltam munkába 1987. november 1-jével. Akkoriban került új pénzügyi osztályvezető az osztályra, egy magas, vékony vénkisasszony személyében.

Eredetileg arról volt szó, én leszek a felújítás alatt álló Régi Zeneakadémia gondnoka. Nagyon vonzott a lehetőség, az sem volt mellékes, hogy ez a feladat nem követelt állandó naprakészséget, tehát egy kisgyerekes anya számára ideálisnak tűnő munkakör volt. Addig, amíg az építkezés folyt, kérték legyenek ott a gazdasági hivatalban, nagy szükség van rám a megnövekedett munkamennyiség miatt.

Munkámmal elégedettek voltak, kedveltek, mondták, hogy nagyon jó velem együtt dolgozni, szerencsére a fiam sem volt sokszor beteg. Addig-addig győzködtek, hogy jó lenne, ha maradnék az osztályon, itt a pénz is több, míg elvállaltam végleg a gazdasági hivatal titkárnői állását. A napok szép csendesen múltak, teltek, gyermekem fejlődött, okosodott, férjem szorgalmasan dolgozott, úgy éreztem megtaláltam az egyensúlyt az anya és a dolgozó nő szerepe között.

Endikém az óvodába viszonylag hamar beilleszkedett, voltak játszótársai, akik néha eljöttek hozzánk. Nagyon szerette az állatokat, nyaggatott, hogy kiscicát szeretne. Vonakodtam attól, hogy még ilyen kicsi korban hozzunk cicát a házhoz, mert nagyon erősen szopta az ujját, tartottam tőle, hogy esetleg lenyeli a macskaszőrt. Ő megígérte, hogy igyekszik figyelni arra, hogy ne vegye a szájába a kezét. 3,5 éves korában hoztunk egy nagyon kedves, fekete-fehér cicát. Mininek neveztük, mert olyan pici volt. Egy kis probléma volt vele, sérves volt. Akitől hoztuk –, kolléganőm – ajánlgatott másik hasonlót, de kisfiam ragaszkodott

hozzá, hogy csak ez lehet az ő cicája. Nagy élmény volt, ahogy szeretgette, óvta a kis állatkát. Miniből hatalmas kandúr lett (egy Maxi). Kicsit sikerült túlhizlalnunk, túlságosan „szakszerű” volt az ellátás.

1987. januárjában fiam az óvodában megkapta a skarlátot. Ez 3 heti karantént jelentett. A munka ilyenkor volt a legtöbb az osztályon. Emiatt amikor visszamentem nagyon örültek, mert hiányzott a munkám. Sajnos egy héttel később Endi megint visszaesett a betegségbe, nagyon csúnya torokgyulladás volt, ismét 1 hét szünet a munkából. Nagyon bánatos voltam, de segítségre a nagyszülőktől nem számíhattam, öreg, beteg, szenilis emberek voltak. Már ezelőtt sem tudtam anyósomra hagyni még 1-2 napra sem, mert kijelentette, hogy idegesíti a gyerek. Egyedül apám volt még viszonylag jó állapotban, (79 éves volt ekkoriban) de neki egyre nagyobb terhet jelentett felesége állandó zavartsága, cukorbetegsége, ő látta el. Én amikor csak tehettem mentem segíteni, elhoztam a nagyobb mosnivalót, vagy rendbe tettem a konyhájukat.

Mikor újra munkába álltam a főnökeim leültek velem és közölték, nem lehet igazán számítani rám, többet várnak tőlem. Naponta sokszor 20 oldalnyi szöveget gépeltem elektronikus írógépen, fénymásoltattam, iktattam, postáztam, ebédjegyet szedtem, MÁV igazolványokat érvényesíttettem, vezettem az iroda közlönyeinek nyilvántartását, fontosabb rendeleteket kiírtam, az anyagokat rendeztem, az osztályokra elvittem a különböző iratokat, s ha szükség volt fregoliként beugrottam a pénztárba, ahol az ott dolgozó neves művésztanárok, hallgatók és természetesen az összes többi dolgozó részére fizettem ki a járandóságait. Én

voltam egyedül a Zeneakadémián dolgozó gépelni tudók közül –, aki hajlandó volt elvállalni, külön pénzért kb. 200 oldalnyi angol, német és olasz nyelvű jegyzet gépelését –, mindenki elugrott előle, hiszen ez igen kemény munka volt. A nyelvtanárok –, akiknek dolgoztam – azt kérdezték, mindhárom nyelvet tanultam? Mondtam, csak a németet.

Sok tanárral alakult ki egészen kellemes kapcsolatom. Nagyon kedves, vidám, bohém embereket ismertem meg közöttük, köztük világjáró művészeket is, akik nagyon közvetlenül, természetesen társalogtak velem. A növendékek közül néhánynak a diploma munkáját legépeltem.

Nagyon rosszul esett, igazságtalannak tartottam főnökeim véleményét, napokig sírtam éjszakánként. A férjem vigasztalt, mit vársz tőlük, pénzügyesek. Ekkor elhatározta, ha lehetséges, szerzek magamnak másik munkahelyet, ahol nincs ez a folytonos naprakésziségi kényszer. Nem voltam képes rendezni ezt a konfliktust, nagyon bántott. Egyik kedves kolléganőmnek említettem szándékomat, ő megígérte, ha tud segít. Egy késő tavaszi napon jelezte, hogy a VI. kerületi Zeneiskola keres iskolatitkárt, valaha ő annak az igazgatónak munkatársa volt, csupa szív, csupa lélek embernek festette le.

A találkozás vele számomra nagy élmény volt, kolléganőm minden szava igaznak bizonyult. Nagyon vártam válaszukat, reméltem, hogy engem választanak. Egy napon az igazgatónő felhívott telefonon, választásuk rám esett. Abban maradtunk, hogy addig nem jelzem felmondási szándékomat, amíg az akkori iskolatitkár felmentési idejét nem számolják ki. Egy szép nyári napon a kolléganőm, aki szerezte az állást, telefonált nekem,

menjek a portára. Leendő főnöknőm Ilmi állt ott, gyönyörű volt szép ősz fejével, sudár termetével, barnára sült bőrével, kedves mosolyával. Amikor lementem hozzá átölelt, megpuszilt és közölte, most már beadhatom a felmondásomat.

1987. augusztus 31-én munkába álltam jelenlegi munkahelyemen. A tantestület nagy szeretettel fogadott. Főnökeim bíztak bennem, egyenrangú partnerként kezeltek, kikérték véleményemet az adminisztráció terén, így mondták, „mi zenészek vagyunk, ez a te szakterületed.” Boldogan vettem bele a munkába magam, gyorsan ismerkedtem az új területtel. Kb. 3 hónap múlva, az egyik igazgatóhelyettes meg is jegyezte, „nézzétek, Marika milyen sokat tud már az itteni dolgokról.”

Anyagi körülményeink nagyon szűkösek voltak, hiányzott a Zeneakadémia gyönyörű épülete, de az itt dolgozó tanárok kedvessége, barátságossága, segítőkészsége kárpótolt ezért. Eljártam időnként az iskolai koncertekre, fiamat és férjemet is elvittem a hangversenyekre. Néha a Zeneakadémiára is eljutottam év végi záróhangversenyre, Éneklő Ifjúság koncertekre. Időnként egy-egy csendes napon kisfiam benn volt velem, kollégáim szeretgették, kényeztették, „csábították” hangszerükhöz. Hétévesen az iskolakezdéssel együtt elkezdte „kísérleti tanulóként” a gitár tanulását. Tanárnője Valika, egy bájos, madonnaarcú fiatal nő szerette, féltőn, óvón igazította az ujjait a húrokon. A gyerek is rajongott érte.

Gyerme kem gyorsan, ügyesen haladt mind az általános iskolai, mind a zenei tanulmányokban. Sikeres, bár kissé visszahúzódo gyerek volt, nehezen szokta az új

környezetét. Egy nagyon talpraesett kislány, Ági, bevonta baráti körébe, sokat szerepeltek együtt iskolai rendezvényeken nagy sikerrel.

Fiúbarátja egy kedves, óriáscsecsemő külsejű, szemüveges, barna gyerek lett, Gyuri. A többiekkel kissé nehezen alakult a kapcsolata, a fiúk sokszor bántották, vékony gyerek volt, semmi agresszivitás nem volt benne.

Ennek ellenére nagyon szeretett iskolába járni, tanulni, tudni. Örültem, hogy a zeneiskola mellett lévő nagyon szép épületben elhelyezett Derkovits Gyula Általános Iskolába sikerült bejuttatni, tudta, hogy angol tagozatos és számítástechnikát is fognak tanulni. Nagyon örültem, amikor tornaterem hiány miatt az első két évben úszni jártak a Bajza utcai Általános Iskola tanuszodájába. Későbbiekben néhány alkalommal délutánonként a férjem is elvitte ide úszni. Sokszor gyulladt be a szeme a túlságosan klóros víztől, abbahagytuk a külön úszást.

Vállaltuk a napi bejárást, Endi soha nem volt nyűgös, fáradt. Az első 3 tanévben nem hiányzott betegség miatt az iskolából, később is csak nagy néha fordult elő kisebb nátha, influenza, amit nagyon gyorsan kihevert. A zeneiskola rendszeresen szervezett nyári zenei táborokat, ahova amikor a gyerkem 8 éves lett, az igazgatónő javaslatára elengedtem fiamat, csak azt nem tudtam mit fognak vele kezdeni, hiszen még olyan kicsi volt. Ő azt mondta, „ne aggódj, majd a kórusban elénekelget.” Így is volt. Nagy öröm volt látnunk apjával együtt, amikor a zárókoncerten, mint a legkisebb nagy lelkesedéssel énekelte a többiekkel a gyönyörű dallamokat.

Apámék állapota egyre jobban romlott, egyre többször kellett segítséget nyújtanom. A felesége már teljesen szenilis lett, sajnos apám sem fiatalodott az

évekkel, bár még mindig eléggé erős volt, erejét felőrölte a napi kínlódás. Anyósom is sokat volt beteg, depressziós.

Férjemnek egy időben az a hobbyja támadt, hogy kartonpapírból kivágta a Parlamentet, az Operaházát, különböző kastélyokat. Estéit ezzel töltötte, ha kértem, foglalkozzon a gyerekekkel, azt mondta: nem látod, ezt nektek csinálom, szeretném mielőbb befejezni. Ekkoriban a nagybátyám meglátta mivel foglalkozik, nagyon ügyesnek találta, felajánlotta, hogy a felújítás alatt levő valaha az édesapja és a nagyapja tulajdonát képező szegedi szállodát formázza meg.

Kihozta a tervrajzokat, nagy lelkesedéssel magyarázta, mit hogyan képzel. A férjem elvállalta a munkát. Amikor a pénzre került sor, a nagybátyám szabad kezet adott neki, mennyiért vállalja el. Kiderült, nagyon nagy összegről lenne szó, ettől a férjem megijedt, nagyon sok adót kell majd fizetni, lemondta a munkát. Ekkor a nagybátyám indulatában közölte, hogy csupa hülyével van körülvéve, beleértve őt is. Később egy levélben elnézést kért tőle, férjem azóta is örzi.

1991. május 9-én, apám pontosan a 83. születésnapján eltörte a jobb karját. Amikor én ezt nagy nehezen megtudtam –, senki nem értesített erről, holott volt telefonunk –, berohantam hozzájuk, ott egyedül találtam, felesége lement reggeliért. Vártuk, vártuk nem jött. Erre eszembe villant, sokszor azt sem tudja, hogy hívják, hol van, felhívtam a rendőrséget, tudnak-e róla. Ott közölték velem, találtak egy nénit elesve az utcán, leírták külsejét, mondták menjek érte, azt válaszoltam itt vagyok egy törött karú beteg öregemberrel, nem hagyhatom egyedül, kértem hozzák haza. Így is történt.

Ettől kezdve megkezdődött egy 7 hónapig tartó ámokfutás, versenyezve a halállal, mely végül legyőzte apámat. Ő is zavarttá vált, nem lehetett egyedül hagyni, felesége szintén, kórházból be, kórházból ki. Nagybátyámnak, aki időnként kijárt hozzánk, elpanaszoltam gondjaimat, bajaimat, ő azt mondta ilyen pszichés háttérrel, mint az enyém, ezt a terhet nem lehet felvállalni, orvos-kapcsolat kell. „Neked az a dolgod mondta” –, „hogya a gyerekedet felneveled, a családotat tartsd együtt.”

Végül a Róbert Károly körúti Kórház ideg-és elme osztályának főorvosa, egy nagyon kedves, segítőkész nő, segített. Ezt az orvosi kapcsolatot a férjem munkahelyéről újonnan megismert kedves barátnőnknek Katinkának köszönhattuk, aki szintén megjárta a maga poklát a férjével kapcsolatban, aki mániás depressziósként tette tönkre az ő életét. Ebben az időben csak rá számíthattunk, mindenben a rendelkezésünkre állt.

A főorvos-asszonynak elpanaszoltam, erőm végén vagyok, én ekkora lelki és fizikai terhet nem tudok elvinni, elmondtam anyám történetét. Ez év szeptemberében, apám teljesen zavart állapotban bejelentette a doktornőnek, viszi haza a feleségét. A főorvos-asszony azonnal intézkedett, felvette betegként. Apám velem durva volt, agresszív, tolvajnak nevezett, amit én nem tudtam elviselni, nagyon megharagudtam rá. 1991. november 30-án meghalt. Évekbe telt, mire feloldódott bennem a harag, mára ismét szeretettel tudok gondolni rá. Felesége a zavartságon kívül jól volt. Későbbiekben Tompára került, elme-szociális otthonba, ahol rövidesen meghalt, a változást már nem viselte el.

Férjem édesanyját is a Róbert Károly körúti elmeosztályon helyezték el egy rövid időre, mert öngyilkossági kísérletei voltak. Később a MÁV Kórház belgyógyászatára vitték át a lányai, azzal, hogy az anyjuk nem elmebeteg.

Engem mind pszichésen, mind fizikailag megviseltek a történetek, annak ellenére, hogy munkahelyemen főnökeim a végsőig türelmesek, és együtt érzőek, segítőkészek voltak. Kollégáim közül nagyon sokan adtak ruhákat nekem is és fiamnak, sok kiadásod van mostanában, szükséged lehet rá – mondták. Nagyon hálás voltam kedvességükért, áradó szeretetükért. Epe problémáim sűrűsödtek, végül apám halála után néhány nappal megműtöttek, 1 nagy és 2 kisebb epekövet szedtek ki belőlem.

A BM kórházban műtöttek, az orvos kapcsolatot szintén Katinkának köszönhettem. A kórházban nagybátyám is meglátogatott, mondta neki is vannak itt ismerős orvosai. A műtét után hamarosan talpra álltam, újból elkezdtem dolgozni, de hangulatom nyomott volt, reggelente nagyon fáradt voltam, csak nagy erőfeszítéssel tudtam magam összeszedni.

1992 nyarát is rosszul viseltem, nagyon sokat fájt a fejem, sokat kínlódtam, orvoshoz mentem, aki gyógyszert írt rá, ami nem sokat segített. Húzta, halasztotta, hogy szakorvoshoz küldjön, majd egy alkalommal kissé hisztérikusan mondtam, „vagy vágja le a fejem, vagy küldjön el szakorvoshoz, mert én ezt a fájdalmat nem tudom elviselni.” Ő gúnyosan megjegyezte, miközben a beutalót írta „ha meggyógyult jelentkezzen”. A szakorvosi vizsgálaton megállapították, hogy a nyaki csigolyáim beszűkültek és nyaki bordám

van. Ultrahang kezelésre küldtek, gyógyszert írtak, egy kicsit rendeződött állapotom.

Ekkoriban házi kamarazenei versenyt rendezett az iskola, ahol külső tagokból álló zsűri a gyermekemet és egy másik kisfiút korcsoportjukban 1. helyezéssel jutalmazta. A díj egy magyar származású zeneiskolai igazgató felajánlása volt: meghívás iskolájába Bad-Friedrichshall-ba. Az útra összeállítottam Endri részére egy kis német szótárt, amiben a legfontosabb kéréseket, köszönéseket, szavakat írtam be. Az út jól sikerült, videóra vették a hangversenyeket. Koncertjeiken szépen és jól játszott, a kórusban nagy beleéléssel énekelt. Visszajövele után kérdeztem, hogyan boldogult, ő azt mondta, megtanította a német családot néhány magyar szóra, de ő is használta a szavakat.

1993 januárjában, végül hosszú bizonytalankodás után elmentem ahhoz a főorvos-asszonyhoz a Visegrádi utcai rendelőbe, aki apámékat kezelte. Kértem írjon fel valami nyugtatót, mert állandóan ideges, feszült, ugyanakkor, fáradékony, rossz hangulatú vagyok. Ő relaxációt és pszichoterápiát is javasolt, de ezt csak a magánrendelőjében tudta volna alkalmazni, erre a rendelői körülmények nem voltak megfelelőek. Ezt nem tudtam vállalni sem anyagilag, meg nagyon messze is lakott, későn rendelt. Így kértem, hogy gyógyszeresen rendezzük állapotomat.

Míg hozzá jártam kezelésre, volt egy hét, amikor szünet nélkül fáj a fejem. Úgy éreztem nem vagyok ura magamnak, szédültem, hallásom nem volt rendben. Ekkor egy kolléganőm tanácsára jelentkeztem egy privát reumatológusnál, aki Lidocain-blokádát alkalmazott nálam. A kezelés hatására csökkentek panaszaim. Az

orvos megkérdezte tőlem, nem ideges maga? Gyógyszert ajánlott, melyet a kolléganőm is szedett. Én azt válaszoltam megfelelő kezelést kapok a saját orvosomtól. Ezután még néhányszor jártam nála, ő azt javasolta, kezdjek el tornászni, megfelelő irányítással.

Ekkor egy másik nagyon kedves kolléganőm Márta akivel az iskola zeneműtárában, mint segéd-könyvtáros együtt dolgoztam, bemutatott gyógytornászának, egy fantasztikusan energikus, nagyon szép szemű nőnek, Andreának. Ő kezelésbe vett, átnézte minden porcikámat. Közölte, igen rossz állapotban vannak az ízületeim, sok munka van vele, de lassú javulást ígért. Kivitt a kórházba, ahol dolgozott, ott röntgenfelvételeket készítettek gerincemről. Kiderült végig kikopottak a csigolyáim, olyan a csontozatom, mint egy öreg nőé. Az orvos, aki a felvételeket készítette, azt mondta, ha nem foglalkozom magammal, tolószékbe kényszerülhetek, de a rendszeres mozgás, esetleg úszás karbantarthatja állapotomat. Ekkor elhatároztam, vállalom a tornát, úszni sajnos most sem tudok, de éreztem Andrea a segítségemre lesz.

Férjem úgy vette tudomásul állapotomat –, amikor sírva mondtam el neki –, hogy közben azon dühöngött, „nincs villany, nem tudok dolgozni.” Nem esett túl jól a közönye, amit meg is mondtam neki.

Ezen a nyáron hirtelen nyári zivatar kellős közepén csengett a telefon. Katinka hívott, kérdezte: „nálunk is vihar van, mert Pesten nagyon villámlik, dörög?” Mondta, hogy nagyon fél a zivatartól. Egyszer csak egy hatalmas dörrenés, csattanás, és a kezemben füstölög a telefon. A villám becsapott az üzenetrögzítőnkbe. Az ijedtségtől bénultam néztem a füstölő készülékre, a

férjem elkezdett velem üvöltözni, mi a fenéért nem húztam ki az üzenetrögzítőt, most tönkrement, mennyibe fog ez kerülni. Kisfiam rákiabált az apjára: „kérj azonnal bocsánatot anyától, nem tudhatta, hogy be fog vágni a villám! Senki nem gondolhatott arra, hogy az üzenetrögzítőt ki kell húzni.” Nagyon ideges voltam, elsírtam magam. A biztosító ismét teljes áron térítette kárunkat, ebben Katinka segített, aki ebben az időben már annál a biztosítónál dolgozott, akivel mi a háztartási biztosítást kötöttük.

Néhány hónapi gyógyszeres kúra után úgy éreztem idegeim stabilizálódtak, állandóan kerestem miben lelem örömet, mivel tudom elfelejteni kínzó fájásaimat.

Következő évben Andrea felvetett kivizsgálásra a pomázi Munkaterápiás Intézet Kiskovácsi Kórházába, ahol ő dolgozik. A belgyógyász főorvos felajánlotta segítségét, mondta ő pszichiáter is. A velem való rövid beszélgetés után azt mondta önértékelési zavaraim vannak. Én akkor bíztam abban, magam is rendezem állapotomat.

Katinkával sokat jártunk színházba, elvittem őt is az iskolai hangversenyekre, Endit is elvittük néha operába, szokja a zenét, amit ő élvezett is, de kissé késői volt számára az előadás, ezért a végére elfáradt. Kollégáim közül is gyakran hívtak meg koncertjeikre. Férjem csak ritkán volt hajlandó kimozdulni otthonról.

Endi ötödikes korában kérte, önállóan járhasson haza, nem akar napközis lenni. Belementem azzal a feltétellel, ha romlik a bizonyítványa, akkor visszamegy napközisnek. Ő nagyon ügyesen, jól, fegyelmezetten közlekedett, semmiféle probléma nem volt vele, ritkán kellett ellenőriznem a feladatait, néha a verseket és az

angol szövegeket mondta fel nekem. A tanulmányaiban felfelé számolt.

Rájöttem, a fiam igényli az időnkénti egyedüllétet is, sok neki az egész-napos őrzöngés az iskolában. Nem tudott úgy figyelni, ha folyton zajongtak körülötte, szüksége volt az elmélyülésre. Egyre inkább a természettudományok felé fordult. Az érdeklődés, erre az időre elhatározássá vált, biológus pályára készült. Rengeteg információja volt, a család minden tagja elhalmozta ilyen irányú könyvekkel, felvettük a természetfilmeket videóra, ő jegyzeteket készített, rajzolt, írásai olyanok voltak, mint egy tétel.

Évekkel Spielber Jurassic parkja előtt élénk érdeklődést mutatott a kihalt őshüllők iránt, rendszerezte, osztályozta, állandó hobbijává vált a velük való foglalkozás. Barátságuk Ágival és Gyurival megerősödött. A fiúk változatlanul piszkálták őt, nem igazán fogadták be egy-két kivétellel. Volt közöttük egy fiú Zsolt, aki egy időben bántotta fiamat, ő átjárt iskolánkba zongorát tanulni. Megkérdeztem mi a bajod Endrével, ő a szemembe nézett, és azt mondta „olyan tutyi-mutyi” nem tudja magát megvédeni. Zsolt Endi javára írta azt, amikor egy osztálytársa, már a végletekig piszkálta, akkor lekevert egy hatalmas pofont. Ettől kezdve Zsolt már nem bántotta a fiamat, kapcsolatuk kezdett rendeződni. 6. osztály után ez a fiú az Apáczai Csere János Gimnáziumba ment át.

A 7. osztály végén, de már évközben is fiam sokat panaszkodott, sokat piszkálják az osztálytársai, én szóltam az osztályfőnökének, ő megígérte, rendezi a problémát. Később a panaszok újra kezdődtek, mondtam a fiamnak, muszáj megvédened magad, nem lehetek

mindig melletted. Próbáltam tanácsokat adni, nem hiszem, hogy túl sokat megfogadott belőle, csak azt láttam, egyre jobban szorong.

A nyári szünet elején derült ki egy véletlen folyamán, Ági – a kis barátnője –, telefonált, amikor a fiam éppen Gyurinál volt. Ő mondta el, nem csak piszkálódtak a gyerekek a nagyobb, erősebb fiúk, hanem szabályos szadista kínzásokat követtek el rajta. Rájöttem, hogy a fiam nem képes a durva támadásokat sem fizikailag, sem pszichésen visszaverni. Nagyon rossz nyár következett. Endi bőre érzékennyé vált a fertőzésekre, nyugtalan volt. Sokat kínlódott, mire kikezelte az orvos.

Közben Andrea sürgetett vigyem el a fiamat hozzá, mert az a fajta gerincprobléma, ami nekem van örökölhető. Megnézte alaposan a fiamat, elküldte az Országos Orvosi Rehabilitációs Intézet specialistájához, aki a röntgen felvételek nyomán Scheuermann csigolya rendellenességet állapított meg. Azóta Endi is Andreához jár heti 2 alkalommal gyógytornára, időnként Katinka viszi úszni, néha a barátaival is eljár uszodába, esténként tornászik. Nagyon remélem, kinövi ezt a bajt, erős, egészséges, sikeres férfi lesz belőle.

Férjem, egyre jobban belemerült a munkahelyi problémáiba, sok minden bizonytalanná vált körülötte, BT-ként lebegnek a vállalatnál, sokszor ideges, feszült. Nem volt ideje semmire. Gyakran mordult ránk –, Endi és az én kissé hangosabb természetem zavarta, nem tudott koncentrálni tőlünk. Azelőtt amíg kicsi volt a fiunk, kértem ne engedje, hogy a gyerek zavarja munkájában. Ő akkor tanácsomat figyelmen kívül hagyta, úgy gondolta, így lesz jó barátja a fiának. Később ugyanez a viselkedés már zavaró volt számára.

1994 szeptemberében kisfiam unszolására egy talált kiskutyát fogadtunk örökbe. Egy örökmozgó, izgága, haspók, hangoskodó szőrpamacsot Picit. Mostanra már kinőtte kezdeti neveltlenségét. Ő is örökbefogadott bennünket.

Nekem újabb egészségügyi problémám alakult ki, allergiás lettem, állandó arcüreggyulladással küszködtem, végül orrsövény műtétre került sor, melyet Andrea testvére végzett el a János Kórházban. A műtét után ismét gyorsan visszatértem a munkához. A gerincem karbantartását változatlanul Andrea irányításával, Márta társaságában végzem. Azóta is minden nap tornászom, hogy képes legyek nap, mint nap helytállni.

Közben férjem édesanyja egyre inkább beteges lett, nem lehetett otthon hagyni, a fizetett ápolót elmarta maga mellől, gyerekei kénytelenek voltak elhelyezni a helyi öregek otthonában, ahol viszonylag olcsón, de megfelelő körülményeket biztosítottak.

Az otthon fenyves mellett helyezkedik el, van kertje, de anyósom egyedül már soha nem volt hajlandó kimenni a többiekkel, mindenki „utálja őt”, ő sem tudott senkivel sem beszélgetni, gyerekeivel is sokszor volt kegyetlen. Egy alkalommal én is ott voltam, amikor férjem simogatni akarta a kezét, ő durván ellökte, rámordult hagyj békén. Nagyon fájt, mert tudtam férjem őt szereti a legjobban a világon.

Igazgatónőnk 1994 őszén javasolta vegyünk számítógépeket, vigyük fel az iskola ügyvitelét gépre. Nagy lelkesedéssel vettem bele magam a számítógép tanulásába, mely jelentős többletmunkát igényelt, észre sem vettem, mennyire kifáradok. Különösen irodai elhelyezkedésünk volt alkalmatlan az elmélyült munkára.

Nagyon pici az irodánk, hárman ülünk benne a két igazgatóhelyetttel, nagy az ügyfélforgalom, sok tanár, gyerek fordul meg naponta, bizony nem a csend és a nyugalom jellemző. Amíg nem volt ilyen sok gépelni való, jobban tudtam sakkozni az idővel, de az utóbbi időben mindig volt, mit írni. Az élet pedig zajlott tovább. A feltörekvő, most középkorúvá váló, ambiciózus tanárok egyre többet dolgoztak, így rám is sokkal több teendő hárult. Hozzájött még a gazdasági iroda rengeteg levelezése is. A számítógép tanulásában nagyon nagy segítségemre volt kisfiam, aki amit tanult az iskolában rögtön megmutatta nekem a gépen.

Az 1996-os év rosszul kezdődött nálam. Nőgyógyászati probléma merült fel, melyet szerencsére egy kis műtéttel korrigálni lehetett.

Anyósom 85. születésnapját 1997 januárjában nálam ünnepeltük, sajnos ő már nem tud örülni igazán semminek. Túl van egy combnyaktörésen, és egy mellműtéten, azóta a Szövetség utcai elfekvőbe került, ahol állandó orvosi felügyelet alatt van. Gyerekei mindvégig hűségesen látogatták. Én bevallom csak nagyon ritkán, mert nagyon nyomasztóan hatott rám. Kellemetlen, rosszindulatú, keserű öregasszony lett belőle. Fiamat is csak ritkán, a mama külön kérésére viszi a férjem. Így azért tudja, hogy van nagyanyja, de nem szeretném, ha a nagyanyja állapota nagyon megülné a lelkét. Épp elég baj nekem, hogy látom a férjemen, mennyire kezd hasonlítani az anyjára. Évek óta sokszor hetekig morgós, hallgatag, elvonul az íróasztala mellé, ha kérdezem mi a baja, azt mondja „semmi, miért gondolsz, hogy nekem rossz a kedvem?” Endivel is sokszor türelmetlen mióta kamaszodik, szinte alig foglalkozik

vele, nincs tisztában azzal, hogyan kell egy kamasszal bánni, de ha valami apró-cseprő hibát ejt, rögtön neki támad, amit én nem engedek. Tudom, hogy a gyerek céltudatos, minimális irányításra van szüksége, nem kell dríllt alkalmazni nála.

1997 februárjában János, a nagybátyám egy helyi általános iskola aulájában kiállítást rendezett. Küldött meghívót erre az alkalomra. A megnyitón amikor találkoztunk azt mondta „ezt a kiállítást neked csináltam.”

Évről évre éreztem, hogy egyre jobban várom a szüneteket, alig tudtam magam átrugdosni szünettők szünetig. Az idei tanévben került sor egy újabb program felvitelére, mely igencsak nagy koncentrációt követelt. Megfelelő segítséget kaptam egy programozó hölgy személyében. Később őt egy férfi váltotta fel, ő volt a program kiagyalója.

Amikor sor került a program végleges kidolgozására, az önkormányzat lemezen kérte az adatokat. Gazdasági vezetőnk megtagadta az adatszolgáltatást, törvényes kifogásokat hangoztatva. Ettől kezdve sok konfliktussal járó levelezés folyt az önkormányzat és a zeneiskola között. A programozó kérésemre sohasem jött ki segíteni, mindig valami ürüggyel lemondta a találkozást.

Közben egyik igazgatóhelyettesünk, Csilla, megkérdezte tőlem lenne-e kedvem vele elutazni Mallorcára. Ott élt – egy az iskolánktól – néhány éve munkára odaszerződött zenészházaspár, jó lenne végre meglátogatni őket, ő nagyon szeretne már kiutazni. Eredetileg igazgatónőnkkel utazott volna el a tavaszi szünetben, de azt az utat az utazási iroda lemondta. Az új időpont nem volt alkalmas Ilmi részére, mert ő a

zenekarral utazott el ebben az időben Belgiumba. Csilla kérésére azonnal igent mondtam férjem is beleegyezett utazzak el.

Eddig csak 1-2 napos bécsi utazásokon vettem részt, az iskola magán-énektanárának szervezésében, mely utak nagyon kellemesek, és felüdítőek voltak számomra. A bécsi Staatsoper előadásait néztük meg összekötve nagyon sok egyéb látnivalóval. A család együtt már 8 éve nem utazott több napra sehova. Két alkalommal egy-egy napra szaladtunk át Bécsbe. A fiunk járt táborokba, üdülőkbe, a férjem is egy alkalommal eljutott néhány napra egy olaszországi szakmai útra. Ő nem volt képes elszakadni a munkahelyétől, mindig nagyon sok munkája volt, privát munkáját otthon végezte. Utazásról hallani sem akart, mindig azt mondta, nagyon drága nekünk az ilyesmi.

Május elején volt az utazás, mely számomra fantasztikus élményt jelentett. Nagyon fáradtan érkeztem ehhez a kedves családhoz, de az ott töltött néhány nap kilazított, megnyugtató. Kedvességük határtalan volt, nagyon sok, szép élménnyel halmoztak el bennünket. Csodálatos emberek, csodálatos vendéglátók. Csillával mindketten feldobódva, boldogan érkeztünk haza, omlottunk ránk váró családjaink karjai közé.

Visszatérve a munkába, hirtelen ránk zúdult nagyon sok emberi konfliktus. A feldobódottságból hirtelen nagy fáradtság zuhant rám. Napokon keresztül fájt minden tagom, sokat kínlódtam, közben nagyon sok munkám is volt. A vizsgaidőszak közeledett. Hirtelen beköszöntött a kánikula, melyet nagyon rosszul viseltem.

Egyik délután a vonaton nagyon rosszul lettem, feldagadtak végtagjaim, szédültem, fejem fájt alig tudtam

a vonatról leszállni. Elszédelegtem a körzeti orvosi rendelőbe, ahol a doktornő rögtön vérnyomást mért, mely teljesen normális volt. Mondtam a doktornőnek, volt már nekem izületi problémám, küldjön fel a reumatológiára, ő is ezt javasolta, mivel a következő naptól már szabadságra ment. A reumatológián az orvos, aki egyben belgyógyász is volt, megnézett, nagyon alaposan megvizsgált, és közölte, „asszonyom ön teljesen ki van készülve, mint fizikailag, mint pszichésen. Ismerem én ezt a görcsöt, ahogy maga a fejét tartja.” Elsírtam magam a kimerültségtől.

Javasolta menjek betegállományba, annyi időre vesz fel, amennyit csak akarok. Vizsgálatokra küldött, gyógyszerert írt, kérte mielőbb döntsek megyek-e betegállományba. Este felhívtam az igazgatónőmet telefonon, mondtam később megyek be, ki kell vizsgáltatnom magam, nagyon rosszul vagyok. Másnap bementem az iskolába, elmondtam mit mondott az orvos, valószínűleg otthon kell maradnom pihenni, mutattam a kezeimet, nem tudtam fogni, kiesett a kezemből a ceruza. Ilmi kért „Mari ne légy beteg.” Mondtam nem akarok, de az orvosra kell hallgatnom, majd ő dönti el mit tegyek.

Másnap délelőtt vittem el kisfiamat a Rigó utcai Idegen-nyelvi Központba angol középfokú nyelvvizsga szóbeli vizsgájára. Míg rá váraкоztam, nagyon rosszul éreztem magam, szédültem, émelyegtem. Amikor vidáman kijött, mondta, hogy nem volt nehéz, mosolyogtam rá. Ő visszament az iskolába, ahol megebédelt, hazamentem, mert az orvoshoz kellett visszamennem délután. Hazaérve már nagyon rossz állapotba kerültem. A világ forgott velem, sípolt az

agyam, dübörgött valami benne és egy kérdés villant át rajtam ki vagyok én?

Iszonyú érzés volt.

Nagy nehezen kitámolyogtam a gyógyszeres dobozhoz, bevettem 2 szem Valériánát és lefeküdtem. Később az orvosi rendelőben soromra várva szédültem, ásítoztam, fájtak, zsibbadtak, dagadtak végtagjaim. Mikor bementem odaadtam a leleteimet, kértem az orvost írjon ki betegállományba. Ő kiírt és fizioterápiás kezelésekre küldött.

Kollégáim rendszeresen érdeklődtek állapotom iránt, éreztem őszintén aggódtak értem. Különösen Ilmi volt az aki nagyon szíven viselte állapotomat. Két hétig voltam otthon, állapotom nagyjából stabilizálódott, kezdtem unni a betegállományt.

Gyermekelem angol szóbeli középfokú nyelvvizsgálója sikerült az írásbeli nem. Elkezeredésre semmi oka, hiszen a legtöbb embernek sokszori kísérlet után sikerül csak nagy nehezen letenni a vizsgát. Az én fiam az idén nagyon sikeres évet zárt. Kerületi tanulmányi versenyeket helyezéseket ért el, letette angolból a Pitman Elementary vizsgát játszva könnyedséggel. Felvételi versennyel bekerült az ELTE Apáczai Csere János Gyakorló Gimnáziumába, biológia szakra. Helyzete az osztályban stabilizálódott, kissé nyitott a nagyobb, erősebb fiúk felé. Már nem bántották, sőt egészen jó fejnek tartották az év végére. Az első igazi, nagy akadályokat hihetetlen könnyedséggel gyúrta le.

Visszatérve a munkahelyre, még mindig nagyon sok volt a munka, de a főnökeim, és a kollégák kedvessége, érdeklődése egészségi állapotom iránt, segített

helyrejönnöm. Mindenki nagyon segítőkésznek bizonyult. Eljött az évvége.

Az idén az évváró koncertet a BM Dunapalota dísztermében tartotta iskolánk. Nagyon reprezentatív, elegáns hely volt. A koncert előtt és közben igazgatónőnk megköszönte az évi munkát minden tanárnak, kollégának, kiemelve a kiemelkedő munkát végzőket. Ebben a tanévben is nagyon sok sikert könyvelhetett el iskolánk.

Ekkor kórusvezető kolléganőnk Gede Éva, a mikrofonhoz lépett, elmondta a kórus amerikai útjáról a különböző információkat a szülőknek. Ezután nyilvánosan megköszönte segítségemet, mely szerint az út nem jöhetett volna létre, ha én nem segíték benne. Kérte, menjek fel vele a színpadra, mert a szülők és az ő nevében ajándékot szeretne átadni. Én teljesen meglepődtem ezen a gesztuson, hiszen azt tudtam, hogy ajándékot kapok, megkérdezte tőlem mit szeretnék, de hogy ilyen ünnepélyes alkalomnak akarja átadni, erre álmomban sem számítottam.

A színpadhoz közeledve minden kolléga, aki elért szeretettel simogatott meg, vagy kedves szóval gratulált. Amikor felmentem megtapsoltak, Éva átölelt és úgy adta át az ajándékot. Nagyon megható pillanat volt.

Úgy éreztem volt értelme 10 éve itt dolgoznom, ebben a fantasztikus közösségben, ahol így megbecsülik az embert.

Hazaérve elmeséltem családomnak mi történt, nagyon fel voltam dobódva. Fiam nagyon lelkes volt, férjem is mosolygott. Az idén nyáron végre sikerült rávennem menjünk el együtt végre egy kis külföldi kirándulásra. Igaz, ekkor egy kicsit határozottabban

kellett viselkednem vele, de megérte, másnap megvolt hová megyünk. Erdélyi körúton vettünk részt, az ő munkahelyén szervezték. Az egyik kollégája a Kalevala kórus tagjaként hívta őt meg családotól, volt még üres hely a buszon.

Erdély fantasztikusan hatott rám gyönyörű tájaival, épületeivel, egyszerű, kemény munkát végző embereivel, kultúrájával, népművészetével. A kórus nagyon szépen énekelt az erdélyi templomokban. Csodálatos élmény volt. Sokat jártunk a strandra Katinkával, fiammal. A férjem nem szereti a strandot, nem erőltetem, pedig jó lenne neki is egy kis lazítás. Ő csak a munkában találja meg önmagát.

1997. VII. 22-én elmentem Katinkával és fiammal Szegedre. Megkerestem őseim nyomait. (A Kass- szállót, a Kass-galériát). Alaposan tanulmányoztam a történetüket, eddig csak részinformációim voltak.

Őseim nem voltak szégyelleni valóak. Nagy teremtmőerejük volt. A gazdasági válság és a második világháború sokakat elsöpört, őket is.

Nem sokkal ezután Katinkával elmentünk a szecessziós kiállításra az Iparművészeti Múzeumba. Ahogy ott nézegettem a gyönyörű tárgyakat, belenéztem a tükörbe. Egy nagyon harmonikus vonású, szép nő nézett vissza rám. Soha életemben nem láttam magam szépnek. Megéreztem, én ebbe a világba való vagyok. Rájöttem, a kertem virágai között rengeteg a szecessziós motívum. A ruháim közül is az való nekem, amin ilyen minták vannak. Az új bútoraink, melyet az én ízlésem szerint választottunk ki,. Magukon hordanak némi szecessziós jelleget. Amikor néhány éve Bécsben jártunk, ott nagyon sok szecessziós stílusú épületet néztünk meg a

magán-énektanárnőnk egyik építész végzettségű
növendékének vezetésével. Nagyon élveztem azt az utat.

Fiammal időnként konfliktusba keveredtük. Ő
kijelentette ural engem. Közöltem vele, hogy még 100
éves koromban sem teheti. Ha próbálok neki magyarázni,
hegyi beszédnek tartja. 1997. augusztus 13-án valami azt
súgta üljek le a számítógépe elé és írjak a fiamnak.

Kedves Fiam!

Tudom, hogy sokszor érzed azt, hogy anyád feleslegesen aggódik érted, de ez a szülő munkaköri kötelessége. Minden szülő, nemcsak én, félti, óvja gyermekét. Hogy megértsed aggodalmaim okát, ezt írásba foglalom, ez nem hegyi beszéd, ez hegyi írás.

Gyermekelem!

Tudod, hogy soha nem titkoltam zaklatott gyermekkoromat, hovatartozásom bizonytalanságait. Ebből fakadt minden ami engem idegesített, bántott, amitől félttem. Talán mostanra, 20 év múltán jutottam el oda, nagyon sok vívódás, fájdalom és éjszakai gyötrődés után, hogy tudjam ki vagyok miért vagyok, miért vagyok olyan, amilyen.

Sokszor beszéltem neked arról, hogy nem volt nyugodt kamasz- és fiataalkorom, ismételni nem akarom magam. Örülök, hogy révbe értem, lenyugodtam. Szerettem volna, szeretnék most is és mindörökre szerető és megértő anyád lenni, apádnak jó társaként élni.

Tudod, hogy mi mind a ketten nagyon szeretünk, érted küzdünk, harcolunk, mindketten a magunk módján, többkevesebb sikerrel. Ha azt érzed, hogy túlságosan korlátozunk, szerintem te is belátod, hogy ez nem igaz, hiszen mindig igyekszünk tág keretet nyújtani az élethez, neked kell ügyesen élni ezzel. Ami tőlünk telik, biztosítjuk és biztosítani fogjuk. Neked az lesz a dolgod, hogy tanulj, mert hihetetlenül jó felfogásod, könnyű, gyors észjárásod van. Ha valami gátol a gondolkodásban, gyorsan felejtsd el, ne rágódj.

Hozd egyensúlyba a fizikai és a szellemi munkát, kell mind a kettő. Segítsél jó fiúként apádnak, ne kritizáld, tudod, hogy nagyon érzékeny, zaklatott. Szeresd és tiszteld őt, jó apád neked, csak nincs elég ideje semmire. A tanulás menni fog, ebben biztos vagyok, jó fejed van hozzá. A fizikumodat megerősítve, karbantartva sikeres lehetsz mind a munkában, mind az emberek között. Igaz az a régi mondás ép testben, ép lélek.

Jó barátok, jó társ, jó család kell még az életben, és harmonikus kapcsolat a szüleiddel.

Nekem nem volt senki, aki ellásson útravalóval, bölcs tanácsokkal az életben, bizony nagyon magamra voltam hagyatva. Ezért sokszor és sokat tévedtem az életben, mert amit kaptam tanácsod, nem mindig olyan emberek adták, akik számomra igazi tekintélyt (elsősorban emberi tulajdonságuk miatt) jelentettek volna. Te körül vagy véve olyan emberekkel, akik téged szeretnek a rajongásig, szeresd őket viszont, ne légy követelődző, légy tekintettel a környezetedre. Találd meg magad, légy boldog az élet minden területén. Soha ne barátkozz, ne létesíts kapcsolatot méltatlan emberekkel, mert lehúznak a mocsárba. (Lásd Edit) Inkább legyen türelmed a kereséshez, ne aggódj meg fogod találni a hozzád illő embereket.

Nem tudlak megvédeni és senki sem tudja megvédeni a gyereket a sorsától, de igyekszem úgy formálni, alakítani téged, hogy önálló, talpraesett, jó humorú, egészséges ember legyél.

Remélem ebben sikerem lesz és én leszek a legboldogabb, ha téged siker és szerencse kísér az utadon.

Anya

Ezen a napon elkészítettem egy mallorcai ételspecialitást a gaspachot. A fiam nagyon jó étvágygal ette. Estére a férjemet is megkínáltam, neki is ízlett.

Egyik alkalommal, Andreával kint a kiskovácsi kórházban találkoztam, mert Holter vizsgálatot kért részemre a különböző keringési zavaraim kivizsgálására. A kórház, mióta nem voltam ott megszépült, sokat gyarapodott, mint műszerezettség, mint szakemberi gárdáját tekintve. Andrea szobája hófehér, tiszta és rendezett. Mondtam, hogy némi rajz, vagy festmény hiányzik a falról, „igen jó lenne egy emberi alakot ábrázoló rajz ide” válaszolta. Ekkor azt mondtam, majd kérek a nagybátyámtól, biztos van ilyen rajza.

Augusztus 23-án felmentem Jánoshoz, nagyon szívélyesen, szeretettel, barátságosan fogadott. Finomságokkal kínált, kényelembe helyezett. Nagyon jókat beszélgettünk, közben kitört egy nagy vihar. Sok-sok rajzot, képeslapot adott és kiválasztott Andrea részére is egy képet, melyet dedikált.

Közben én mindenféle régi fotókat nézegettem az asztalán. Ott láttam egy róla készült fiatalkori fényképet. Azt mondtam, Endi is így viseli mostanában a haját, ahogy te hordtad fiatalkorodban. Ezután János fiam részére egy halom ruhát szedett össze. Hazahozott, én kértem maradjon ott nálunk vacsorára. Azt mondta majd egy másik alkalommal eljön Marci unokájával együtt, ismerje meg egymást a két fiú.

Budapest, 1997. augusztus 30.

FÁBIÁN MÁRIA

**Napló nagybátyámnak
20 év múltán**

2012, BUDAPEST